

מִשְׁאַת אֶהֱרֵן

מחקרים בלשון מוגשים לאהרן דותן

עורכים

משה בר־אשר, חיים א' כהן

מוסד ביאליק • ירושלים

תוכן העניינים

ה		פתח דבר
1	רשימת הפרסומים של פרופ' אהרן דותן	נאסר בסל
		לשון המקרא ולשונות שמיות
13	על שני שוואים נעים רצופים פרשנות ימי הביניים על ספר בראשית לאור הפילולוגיה המקראית בת זמננו – חלק שני:	יהושע בלאו חיים כהן
25	בראשית יט-לה	הניאל סיון
47	הסביל הפנימי של הבניין הקל בלשונות השמיות המערביות	
57	סופית הייחוס יון בעברית הקדומה	אלישע קימרון
		לשון חז"ל, לשון התפילה וארמית
	ניקוד הלמ"ד במילת של- במשנה במסורתו	גבריאל בירנבאום
63	של מנקד כ"י קאופמן	
75	מקצת הַרְבָּה	ישראל בן-דוד
92	משקל פְּעֻלַת בלשון המשנה לשון תפילת העמידה של חול לפי הנוסח שבסדר	משה בראש-ר יצחק גלוסקא
102	רב סעדיה גאון מסורות קריאתן של מילים מקראיות ובתר-מקראיות	עמוס דודי
126	במחזורי קטלוניה	
139	קטעי תרגום אסתר מן הגניזה והעדויות שהם מעידים תצורת הבינוני בבניינים הסבילים פועל והופעל	אברהם טל חיים א' כהן
172	בלשון המשנה על פי כתב יד קאופמן A50	
189	עוד תפילה של השומרונים אב חסדה הצורי	משה פלורנטין
196	גיניי גינייה, גנתה גננה, גנונית גנונייה קטע גניזה של ברכת המזון: מחקר בנוסח,	מרדכי עקיבא פרידמן שלמה קלמן רייף
201	במחשבה ובתולדות התפילה	
218	חילופי העיצורים ב-פ בלשון חכמים	שמעון שרביט

מסורה וטעמים ולשון ימי הביניים

	נאסר בסל	על הלוואי בעיבוד בערבית-יהודית לחיבורו של
247	דן בקר	אבן ג'ני "אללמע פי אלערכיה" "האותיות הנוספות" – משמען אצל המדקקים העברים בימי הביניים לעומת משמען אצל עמיתיהם הערבים
261		
280	מרדכי ברויאר (ז"ל)	שווא נע ושווא נח על פי כללי הטעמים
	רעיה חזון	ספר תיקון השגגות – תשובות אדניה על רס"ג: זהות מחבר התשובות וסוגיות נוספות
289	רחל חייטין-משיח	"אהוב לבי השיבני תשובה": עוד פתרון לשיר חידה תימני על טעמי המקרא
305	יוסף טובי	יסודות מילוניים בפירושי רב סעדיה גאון למקרא
316	אהרן ממן	קטעים חדשים מכתאב אלמואזנה לר' יצחק אבן ברון
358	יוסף עופר	רשימה בכלית של פרשיות פתוחות וסתומות בתורה
392	מאיה פרוכטמן	המדקדק כמשורר והמשורר כמדקדק בימי הביניים
435	מיכאל ריז'יק	הערות ללשון המכתבים העבריים מטוסקנה מן המאה החמש-עשרה
442	נורית רייך	ה"זברקונים" שבברכת יעקב לבניו: מדרש לשון והערת מסורה לפתרון צימוד ב"כתאב אלתג'ניס"
453	רונית שושני	תפקידם המקורי של טעמי המקרא
469	ראובן ש' שטיינר	פתח וקמץ – עיון בגיזרוןם ובהתפתחותם של שמות התנועות בעברית
487	אליעזר שלוסברג	פירושי רס"ג במדרשי תימן המאוחרים
498		
	העברית החדשה	
	אילן אלדר	החייאת הדיבור העברי
525	אסתר בורוכובסקי	הגדרה מילונית למילים מחלקי דיבר שונים – גישות שונות אך משתלבות
545	ופנינה טרומר	עיוני תחביר בעברית שבפרסומים של הרשות הפולסטינית
565		
590	שלמה יזרעאל	מדיבור לתחביר – מתאוריה לתמליל
	יצחק צדקה	מ"ענדו כתאב" (אצלו ספר') ל"ענדויאה" (אצלו אותר')
611	אורה (רודריג) שורצולד	פנים נחוץ בעברית: בין התפתחויות היסטוריות טבעיות להשפעות זרות
619	יצחק שלזינגר	תפוצת שמות התואר בשיח השכנוע
630		

החלק הלועזי

3*	הגייתו של שווא-געיה על פי המסורת הטברנית	ג'פרי כאן
	בין אברהם אבן עזרא לרב סעדיה גאון בשאלות	אנחל סאנז-בדיליוס
19*	של דקדוק	
33*	האותיות הדבוקות במסורה ובהלכה	מישל צרפתי
46*	תרגום יחזקאל על פי המסורת הבבלית	יוסף ריברה-פלוריט (ז"ל)

רשימה כבלית של פרשיות פתוחות וסתומות בתורה

יוסף עופר

קביעת הפרשיות הפתוחות והסתומות בתורה הייתה אחת המשימות החשובות שהעסיקו את חכמי המסורה במשך דורות רבים. בעלי המסורה בשני המרכזים היהודיים החשובים לא הצליחו להגיע להכרעה חד-משמעית בסוגיה זו. חכמי המסורה של טבריה כמעט שלא עסקו בעניין זה, ובכתבי היד של המקרא מבית מדרשם אין אנו מוצאים הערות מסורה הדנות בסוגיה. התעלמותם של חכמי טבריה מן הבעיה היא אחת התמיהות שחוקרי המסורה טרם מצאו להן פתרון מניח את הדעת.¹ מן הצד האחר, חכמי בבל הרבו לעסוק בקביעת הפרשיות בתורה, גם בחיבור המסורה הבבלי וגם ברשימות מיוחדות שעניינן הפתוחות והסתומות; אולם הברורים הרבים שהקדישו לנושא לא הבשילו ולא הגיעו להכרעה חד-משמעית גמורה. עשרות מחלוקות הונצחו ברשימות שונות כמחלוקות בין אנשי סורא ואנשי נהרדעא, כמחלוקות בין ספרים או סתם ב"פליגין" אנונימי. הפתרון ההיסטורי לבעיה נמצא במאה השתים-עשרה, כאשר הרמב"ם שיכץ בחיבור משנה תורה רשימה מלאה וחד-משמעית של הפתוחות והסתומות שנעשתה על פי כתר ארם צובה. סמכותו של הכתר וסמכותו של הרמב"ם חברו יחדיו, ורשימת הפרשיות של הרמב"ם התקבלה בלא עוררין בקהילות ישראל כולן.²

* על עיקרי הדברים של מאמר זה הרציתי בכ"ד בתמוז תשס"ה (31 ביולי 2005) בקונגרס התשעה-עשר של הארגון הבינ-לאומי לחקר המסורה (IOMS) שהתקיים בירושלים במסגרת הקונגרס העולמי הארבעה-עשר למדעי היהדות. תודתי למכון לתצלומי כתבי היד העבריים בבית הספרים הלאומי ולכל הספריות שבהן מצויים כתבי היד הנדונים במאמר.

1 לדעת מ' כהן, "בעלי המסורה של טבריה לא ביקשו להטביע חותם של סמכות על שום גיבוש מגיבושי הפרשיות שהיו רווחים במסורות מקומיות של סופרים, ולפיכך לא ערכו רשימות ולא ניסחו הערות מסורה בנושא זה. כנגד זה יש ראיות רבות, שלא כן היתה עמדתם של בעלי מסורה שבבבל" ("מבוא למהדורת הכתר", מקראות גדולות הכתר: מהדורת יסוד חדשה, יהושע שופטים ומבוא למהדורת הכתר, רמת-גן תשנ"ב, עמ' 50*–52). וראה י' עופר, המסורה הבבלית לתורה, עקרונותיה ודרכיה, ירושלים תשס"א (להלן: עופר, המסורה הבבלית), עמ' 139–152.

2 מחקרים רבים עסקו בדרך הכרעתו של הרמב"ם בעניין הפרשיות ובבירור המסורת העתיקה כי כתב היד שהרמב"ם סמך עליו הוא כתר ארם צובה. ראה למשל מ' גושן-גוטשטיין, "האותנטיות של כתר חלב", מחקרים בכתר ארם צובה, בעריכת ח' רבין, ירושלים תש"ך, עמ' י–לז; הנ"ל, "כתר ארם צובה והלכות ספר תורה להרמב"ם – בין פילולוגיה מקראית לתולדות ההלכה", ספר יובל לכבוד רבי יוסף דב הלוי סלובייצקי, בעריכת ש' ישראלי, נ' לאם וי' רפאל, ב, ירושלים-ניו-יורק תשמ"ד,

עניינו של מאמר זה ברשימות המסורה של הפתוחות והסתומות שנערכו לפני ימיו של הרמב"ם, אותן רשימות שהרמב"ם עצמו מעיד עליהן. בתארו את המבוכה שבעלי הרשימות האלה ניסו לפתור, בלא הצלחה, הוא אומר:

ולפי שראיתי שיבוש גדול בכל הספרים שראיתי בדברים אלו, וכן בעלי המסורת שכותבין ומחברין להודיע הפתוחות והסתומות נחלקים בדברים אלו במחלוקת הספרים שסומכין עליהם, ראיתי לכתוב הנה כל פרשיות התורה הסתומות והפתוחות וצורת השירות כדי לתקן עליהם כל הספרים ולהגיה מהם (הלכות ספר תורה ח, ד).

רשימות מסורה מעין אלה שהרמב"ם מזכיר שרדו בכתבי יד מן הגניזה.³ רוב הרשימות קטועות וחסרות, והן ערוכות בדרכים שונות. יש רשימות העוסקות בפרשיות יחד עם עניינים אחרים שבמסורה, כגון מלא וחסר; יש רשימות של פרשיות הקובעות לכל פרשה ופרשה אם פתוחה היא או סתומה; ויש רשימות המביאות קבוצה של פרשיות פתוחות ואחריהן המילה "פתוח", אחר כך רשימה של פרשיות ואחריהן המילה "סתום" וחוזר חלילה; ויש גם רשימות שהפרידו לחלוטין את הדיון בשני סוגי הפרשיות ומנו כל סוג בפני עצמו. כמה מן הרשימות מוסרות על מחלוקות וספקות. במקומות של מחלוקת נזכרות לעתים אסכולות מסורה בבליות – נהרדעי וסוראי, ובכך עדות למקורן של הרשימות בבבל. ריבוין של הרשימות, ההבדלים הרבים ביניהן, שיבושים שחלו בהן ובעיקר הקיטוע והחלקיות של רוב הרשימות – כל אלה מקשים מאוד על מי שמנסה לקבל תמונה ברורה של מסורת הפרשיות שנהגה במקום כלשהו.

הממצא המוצג במאמר זה יכול לפזר במידה מסוימת את הערפל שתואר כאן. באחד מכתבי היד באוסף השני של פירקוביץ' בסנקט־פטרבורג מצאתי רשימה מלאה של הפרשיות בתורה, מבראשית ועד סוף התורה. לפי האמור בראש הרשימה הזאת היא הועתקה "מן נסכה עתיקה בג'דאדיה", היינו מכתב יד בבלי עתיק. השווייתי את הרשימה לרשימות פרשיות נוספות, ומצאתי כי טופס נוסף של אותה רשימה מצוי באוסף הגניזה שבקמברידג', והוא מקיף כמעט מחצית מפרשיות התורה. שני כתבי היד קרובים מאוד זה לזה, גם כאשר הם דנים בנושאים צדדיים שאינם קשורים ישירות לעניין הפרשיות. אפילו שיבושים משותפים יש בשני כתבי היד. שתי הרשימות מייצגות אפוא חיבור אחד. בכמה מקומות שהרשימה הראשונה פגומה בשל טעות המעתיק יכולה הרשימה השנייה ללמד על הנוסח הנכון והמקורי של החיבור הזה.

עמ' תתעא-תתפח; J. S. Penkower, "Maimonides and the Aleppo Codex", *Textus* 9 (1981), pp. 39–128; "ז' עופר, "כתר ארם צובה לאור רשימותיו של מ"ד קאסטור", ספונות ד [יט] (תשמ"ט), עמ' 277–344; ש"ז הבלין, "הכרעה על פי רוב או על פי ייחוס", מאה שערים עיונים בעולמם הרוחני של ישראל בימי הביניים: לזכר יצחק טברסקי, בעריכת ע' פליישר ואחרים, ירושלים תשס"א, עמ' 241–265.

3 ראה תיאור של חמש רשימות כאלה אצל עופר, המסורה הבבליית, עמ' 140–141 והערה 38 שם.

עדות נוספת על אותה רשימת פרשיות עולה משני מקורות נוספים. החשוב שבהם הוא הגהותיו השיטתיות של מגיה אנונימי לרשימת הפרשיות המובאת בסוף ספרו של רמ"ה (ר' מאיר בן טודרוס הלוי אבולעפיה) "מסורת סייג לתורה". רשימת הפרשיות הזאת היא היא הרשימה שערך הרמב"ם על פי כתב ארם צובה, אולם באחד מכתבי היד של "מסורת סייג לתורה" ערך מגיה אלמוני השוואה שיטתית בינה ובין רשימה אחרת שהוא מביא אותה מ"ספר תגי". רשימה זו היא היא רשימתנו, ודבר זה עולה מן התוכן ומן הלשון שמצטט המגיה האלמוני (שייקרא להלן מגיה מס"ל).

המקור השני הוא ר' ידידיה שלמה מנורצי, בעל מנחת שי. נורצי מביא בחיבורו 11 ציטוטים מרשימת הפרשיות שאנו עוסקים בה, ואף הוא מצטט מ"ספר תגי" (או "ספר תאגי"). מקור זה הוא חלקי בלבד, שהרי הוא מעיד רק על מספר קטן של פרשיות. "ספר תגין" הוא ספר העוסק בצורתן של אותיות מיוחדות בתורה. כתבי היד הידועים של החיבור, וכן שתי מהדורות הדפוס שלו, אינם כוללים רשימה של פתוחות וסתומות.⁴ אולם בקטע גניזה מן המאה האחת-עשרה באה עדות על כך שספר תגי כולל גם רשימה כזאת: "וצריך הסופר להזהר במלאכת הפרשיות הסתומות והפתוחות המסורין אלינו ואיתה בספר תאגי נמי".⁵

4 בדקתי שלושה כתבי יד: ירושלים דוד שונאק 3/1 (לשעבר וינה 236; ס' 69462); פריז heb 837/14 (ס' 14466); פרנקפורט 143 (ס' 25934). "ספר תגין" פורסם בידי שניאור זקס (פריז תרכ"ו) מכתב יד שהיה שייך לבעל מגדל עז (או לבנו?) שם טוב בן אברהם גאון, בלוויית הקדמה ארוכה של המהדיר. גינצבורג כלל את ספר "תאגים" באוסף המסורה שלו (כ"ד גינצבורג, המסורה, לונדון 1880-1905, 25), על פי כ"י המוזאון הבריטי Add. 27201, שבו כלול הספר בתוך מחזור ויטרי (זיהוי כתב היד על פי א' דותן, "List of Identified Sources", בראש כרך ב של גינצבורג, עמ' xii). הספר כלול גם במחזור ויטרי, מהדורת הורוויץ, נירנברג תרפ"ג (להלן: מחזור ויטרי), עמ' 674-683 (על פי אותו כתב יד).

אין בסיס להבחין בין "ספר תגין" ובין "ספר ת(א)גי". המילים הארמיות תגין ותגי הן שתי צורות רבים של תג: הסימון זין אופיינית לארמית הארץ-ישראלית, ואילו הסימון זי אופיינית לארמית הבבלית (ראה י"נ אפשטיין, דקדוק ארמית בבלי, ירושלים תשכ"א, עמ' 116-118).

5 ראה E. N. Adler, "An Eleventh Century Introduction to the Herew Bible", *The Jewish Quarterly Review* o.s. 9 (1897), p. 703. בעל הקטע (שסימנו אדלר 222) מזכיר ארבעה עניינים הכלולים בספר תגי: תגי האותיות עצמם ("כתרים"), הפרשיות הפתוחות והסתומות, תיאור דרך הכתיבה של שירת הים ואותיות גדולות וקטנות. דבריו על הפרשיות צוטטו בגוף המאמר, והנה דבריו ביחס לשאר העניינים: "והני כתרים ותגים הכתובין בספר תאגי המסורין אלינו במלאכת שימוש ספר תורה צריך הסופר שיהא זהיר בהם" (עמ' 701); "אבל כתרים דספר תורה יש בה ספר בפני עצמו והוא ספר תאגי ומאן דבעי למילף יתיה מהתם יליף, לפיכך לא כתבתיו בזה המקום" (עמ' 702); "ורבינו [יהודאי ג'זיל'] אמר אילו הן ראשי שורות שלשירה אז: לאמר: ורוכבו: [...] והני ראשי שורות אשר כתב רבינו [יהודאי] עיקרה בספר תאגי" (עמ' 704); "ואותיות רברבי ואותיות זעירי כדכתבי בספר תגי" (עמ' 706). אדלר התקין תדפיס של מאמרו, בכותרת "אגוזי מצרים: הלכות ספר תורה - לענ"ד לר' יהודה הנשיא אלברגילוני". התדפיס נדפס בכרך אחד עם ספר העתים (ירושלים תשד"מ), והציטוטים שנוכרים לעיל הובאו שם בעמ' 33-38. על הצעת אדלר לראות בקטע חלק מספר העתים משיג היגער, וטוען שהקטע נכתב בידי מחבר בבלי (ראה מ' היגער, שבע מסכתות קטנות ונלוה עליהן מסכת סופרים ב, ניו-יורק תר"ץ, מבוא, עמ' יז-טז; הנ"ל, מסכת

במאמר זה נדון ברשימת הפרשיות הזאת, במעמדה בקרב הרשימות השונות, בשאלת היחס בינה ובין רשימת הרמב"ם ובנתונים הנוספים העולים ממנה. רשימת הפרשיות גופה תובא כנספח למאמר בתוספת הערות הסבר.

מקורותיה של הרשימה והיחס בין שני ענפים

כאמור, הרשימה עצמה באה בשני כתבי יד, וציטוטים ממנה באים בשני מקורות נוספים. כ"י סנקט־פטרבורג, הספרייה הלאומית, Evr. II C 156 (ס' 70133; להלן: פ) מחזיק כיום 14 דפי נייר הכתובים בכתב מזרחי בינוני, 19 שורות בעמוד. כתב היד עוסק בשלושה עניינים שונים, אך רובו מוקדש לרשימת הפרשיות, המשתרעת על 17 עמודים (מדף 5 ע"א עד דף 13 ע"א).⁶ רשימת הפרשיות כוללת את התורה כולה. רשימת

סופרים, ניריורק תרצ"ג, מבוא, עמ' 36–39).

גם במחזור ויטרי יש רמז לחיבור הכורך יחד את ענייני התגים והפרשיות. מחזור ויטרי אומר: "והלך תגי דספר תורה ופתוחות וסתומות וסדורות על פי קבלת מסורת" (עמ' 658). אחרי הכותרת הזאת באה רשימה מפורטת העוסקת בכתיבת התורה וכוללת ענייני מלא וחסר, פרשיות וצורת השירות (עמ' 658–673), ואחריה בא ספר תגי (עמ' 674–683). אולם הרשימה הנוגעת לפתוחות וסתומות שונה מאוד מרשימתנו.

כתב היד קטוע בתחילתו. בארבעת הדפים הראשונים שלו באה רשימת פרשיות המצוטטת מספר משנה תורה לרמב"ם, והיא מתחילה בספר דברים. בין השאר היא מתארת את כתיבת שירת האזינו בשבע ושישים שיטות, כשיטת הרמב"ם (על פי כתר ארם צובה). בעמוד האחרון של כתב היד באה רשימה של טעמי אמ"ת והדגמה שלהם.

ההתחלה המקורית של רשימתנו הייתה בדף 6 ע"א. אולם העמוד הזה בלה והיטשטש, ועל כן צורף לכתב היד דף נוסף (הוא דף 5), ובעמ' א שלו נכתבה מחדש תחילתה של רשימת הפרשיות. כתב היד בדף 5 ע"א דומה מאוד לזה של שאר הדפים, וייתכן שאף הוא נכתב בידי המעתיק הראשון. השוואת שרידי העמוד המקורי אל העמוד הנוסף מורה כי יש ביניהם הבדלים רבים בתוכן ובסגנון, ולפיכך נראה כי דף 5 ע"א נכתב על פי רשימה אחרת שהייתה בידי המעתיק. ברשימת הפרשיות שבסוף המאמר הובא הכתוב בדף 5 ע"א (המשוחרר), המסתיים במילים "ויהי רעב" (בר' יב, ט). הנה הצעת שחזור של דף 6 ע"א (המקורי); מעברי השורות מסומנים באמצעות לוכסנים:

בשם יוי נעשה ונצליח / [אתחיל לכתוב פתוחות ו]סתומות שבתורה יגדילה [האלהים] / ... [כאן באות ארבע וחצי שורות לא קריאות] יהי רקיע. יקוו. יהי מאור[ות]. ישרצו[ן]. תוצא. ויכלו / אלה תולדות. כלן] פתוחות. ושם הנהר השני. [אל / האשה. ולאדם א]מר. סתומות. ויאמר[ן] הן האדם. / פת'. והאדם יד[ע] את חוה. פת' [?]. זה ספר. שת. / אנוש. קינן. מהללאל. ירד. [סת'. חנוך. פת'. מתו]שלח / [סת'. למך. פת'. נח. סת'.] כי רב[ה]. אלה תולדות נח. / פת'. ויאמר אלהים אל נח] קץ. סת'. [וידבר] אל נח / [ויאמר אלהים אל נח] ואל בניו. סת'. ויהיו בני נח / [?????] ואלה] תולדות בני נח. פת'. ובני חם / וננען. ולשם. סת'. [ו]יהי כל הארץ שפה. [אלה תולדות] / שם. פת'. ארפכשד[ן]. שלח. עבר. פלג. רעו. שרוג. / נחור. תרח. [ ] לך לך. סת'. ויהי רעב.

בין הרשימות יש הבדלים מהותיים. לדוגמה: פרשת ושם הנהר השני (בר' ב, ג) באה בדף המקורי ואינה באה בדף המשוחרר; הפרשיות ויהי מקץ ימים (שם ד, ג), ויאמר קין דגדול (שם ד, ג) באות בדף המשוחרר ולא בדף המקורי.

מחלוקות נהרדעי הובאה לשלושה חומשים. אולם פה ושם יש סימנים לדילוגים או לשיבושים שנפלו בה, ובמקומות האלה יש להיעזר בכתבי היד האחרים.⁷ רובה של רשימתנו מצוי גם בקטע בן שני דפים מאוסף הגניזה של קמברידג', שסימנו T-S D1, 87, 105 (ס' 30252; להלן: ג1). הקטע ששרד מרשימת הפרשיות מתחיל בשמות לו, כ ומסתיים בדברים כא, יח. כתב היד כתוב בכתב מזרחי מרובע והדור, 21 שורות בעמוד. הדף הראשון קרוע, ונותר בו כדי מחצית מן הטקסט, והדף השני שלם.⁸ הקרבה בין פ וג1 גדולה מאוד, ויש בהם גם טעויות משותפות. במקומות מסוימים מסייע ג1 בפתרון בעיות המתעוררות בפ, והדברים יפורטו בהערות לטקסט. המקור השלישי לרשימה הוא כ"י הסמינר התאולוגי בניו-יורק (2968 ENA 251); ס' 31803), המחזיק את החיבור "מסורת סייג לתורה" לרמ"ה. ב-15 הדפים האחרונים של כתב היד (שאינם ממוספרים) באה רשימה של הפרשיות הפתוחות והסתומות בתורה, ובשולי הדף באות כתשעים הערות הגהה, המצטטות את רשימת הפרשיות של ספר תגי. הגהות אלה עוסקות באופן ישיר ב-150 פרשיות בערך, ומביאות גם את רשימת המחלוקות של נהרדעי לארבעת החומשים הראשונים בתורה. אולם בעקיפין יש בהן עדות שלמה על רשימת הפרשיות, שהרי ההגהות הן פרי השוואה שלמה של רשימת רמ"ה וספר תגי, ועל כן בכל מקום שאין בו הערה ניתן להסיק בדרך השלילה כי רשימת ספר תגי זהה לרשימת רמ"ה.⁹ גם המקור הרביעי לרשימה, בעל מנחת שי, מצטט מספר תגי, ועדותו החלקית יכולה להצטרף לזו של מגיה מס"ל.¹⁰

7 לנגד עיניו של מעתיק פ עמדו לפחות שני כתבי יד שונים של הרשימה. בסופה של הרשימה החליט לעבור מכתב יד אחד לחברו, וציין זאת בכותרת "ופי נסכה אכרי". כתוצאה מכך העתיק שתי נוסחאות של הכלל על הכרעה במקרים של ספק (ראה להלן). אפשר שיש קשר בין שני כתבי היד שעמדו לפני המעתיק ובין הכותרת "נ"א" שהוא מביא בראש רשימת הפרשיות (ראה להלן הערה 49). וראה גם לעיל הערה 6 על הנוסחאות השונות בראש הרשימה (דף 5 ע"א לעומת דף 6 ע"א).

8 כ"י T-S D1, 87 וכ"י T-S D1, 105 מחזיקים כל אחד שני דפים לא רצופים מקונטרס אחד. הדף המחובר לרשימת הפרשיות בכל אחד מהם מחזיק קטע מקובץ המסורה אכלה ואכלה (תצלום צד אחד של כל כתב יד בא בסוף מהדורת דיאז-אסטבן: F. Diaz Esteban, *Sefer Okhlah* (We-Okhlah, Madrid 1975, plates xxix, xxxiv).

9 בסיום הגהותיו המגיה מעיר: "זאת תהיה למזכרת כי כל מה שכתבתי ממה שמצאתי בהעתק ספר תגי חוששני לו שיהיה בו איזה טעות מהסופר ולפיכך לא עשיתי ממנו? עיקר מספק". הפקפוק המובע פה אינו על עבודתו של המגיה עצמו, אלא על "הסופר", היינו על מעתיק כתב היד של ספר תגי שהיה לפניו. נראה שהמגיה חש בסימנים של טעויות העתקה מן הסוגים שיפורטו להלן בגוף המאמר, ולפיכך בדבריו אלה משתקפות דווקא דייקנותו וזהירותו של מגיה מס"ל.

10 ברוב המקומות ציטוטיהם של מגיה מס"ל ובעל מנחת שי קרובים מאוד בלשונם זה לזה, אולם בשני מקומות אין הם מתאימים זה לזה: על שמות כב, יח ואומר בעל מנחת שי: "אמנם בספר תגי היא סתומה", ואילו מגיה מס"ל אינו מעיר על כך; ועל שמות לב, ט ואומר בעל מנחת שי: "האמנם מצאתי כתוב בספר תגי שיש כאן פ' סתומה", ואילו מגיה מס"ל מצטט: "בספר תגי ויאמר דראיתי את העם הזה סדור".

מגיה מס"ל ובעל מנחת שי עוסקים באותו חיבור שאנו דנים בו. דבר זה מוכח בכיור ממובאות רבות מן החיבור,¹¹ והוא עולה גם מהערות רבות על סטיותיו של ספר תגי ממסורת הפרשיות של נוסחנו. עם זאת קיימת פה בעיה: במקומות רבים למדי אין עדותו של מגיה מס"ל מתאימה לשני כתבי היד (פ, ג), ובמקומות אחרים הוא שותק ואינו מעיד על סטייה של ספר תגי מנוסחנו. בסך הכול ניתן למנות כשבעים הבלים בין הערות מס"ל ובין פ, כלומר המרחק בין שתי העדויות מגיע ל-10 אחוזים!¹² נראה אפוא כי לפנינו שני ענפים שנשתלשלו מאותו חיבור ונתרחקו הרבה זה מזה. ניתן להציע שתי סיבות עיקריות לתהליך ההתרחקות הזה: הסיבה האחת היא שינויים הקשורים בגלגולי ההעתקה, שהרי רשימת הפרשיות פגיעה מאוד לטעויות ותקלות בהעתקה, כגון דילוג מחמת הדומות או החלפת "סתום" ב"סדור"; הסיבה השנייה היא מסורות אחרות של פרשיות פתוחות וסתומות שחדרו אל תוך רשימתנו והשפיעו עליה.¹³ המרחק הגדול יחסית בין שני הענפים מורה כנראה על כך שגם הסיבה השנייה פעלה כאן ולא רק הראשונה.

לאור זאת יש מקום להתלבטות אם ראוי להדיר את רשימת הפרשיות כחיבור אחד או להציג כל ענף בפני עצמו. הדרך הנראית לי – ולפיה נהגתי – היא להשתמש בענף השני לשחזור רשימת הפרשיות בכל מקום שיש סימנים לקיטוע או לשיבוש ברשימות הענף הראשון. ניתן לזהות מקומות כאלה בשתי דרכים: הדרך האחת היא זיהוי חריגות משיטתה של הרשימה, כגון שתי תוויות שוות הבאות בזו אחר זו; הדרך השנייה היא השוואתה של הרשימה לנוסח הפרשיות המקובל. אם רשימתנו מתעלמת מכמה פרשיות רצופות הבאות בנוסחנו, רגליים לדבר שחלה בה השמטה. לאחר שזוהתה בעיה ברשימתנו, המיוסדת על כתב היד השלם פ, ניתן להציע תיקון על יסוד ג (השייך גם הוא לענף הראשון) או על

11 הנה שלושה קטעים המצוטטים גם בדברי מגיה מס"ל וגם בדברי מנחת שי: "ויצא יעקב [כח, י] סדור ולא פתוח ולא סתום. תרתין פרשייתא אית באורייתא דלית להון פסיקא לא פתוח ולא סתום. ויצא יעקב ויחי יעקב. ומאן דאמ' וילך ראובן בימי קציר חטים [ל, יד] פ' טעיי"; [ויעש את הקרשים (לו, כ) סתומה] "פלגי עליה נהרדעי וסוראי. הלין אמרין פ' והלין אמרין ס' ולא פשיטא לן עד דייתי עזרא לעלמא דאתי ולימא"; "ראובן בכור ישראל [כו, ה] סדור, ושאר כל השבטי' ס' בר מן אלה בני דן [כו, מב] דפליגי סופרי'. חד אמ' ס' וחד אמ' סדור".

זאת ועוד: מגיה מס"ל מצטט רשימות של פרשיות "דפליגי עליהון נהרדעי", וגם בעל מנחת שי מוסר, כרשימתנו, כי "בספר תגי הנזכר יש כמה פרשיות סדורות, וגם פתוחות וסתומות, ודפליגי עליהון נהרדעי". מגיה מס"ל מוסר כי "ויהי בנסע [במ' י, לה] רמי ליה קמיה סימ' פ כדין סימנא נ. ויהי העם [שם יא, א] רמי ליה באמצע מלעילא פ כהדין סימנא נ. ונמצא ויהי בנסע מלפניו ומאחוריו סימן פ'". בעל מנחת שי (דב' לב, מ) מוסר, כרשימתנו, כי "מן האיזונו עד וישמן ריש פסוקי בריש חטי, מן וישמן עד כי אשא ריש פסוקי בפלגות חטי, ומן כי אשא ועד סוף שירתא ריש פסוקי בריש חטי".

12 ראה דיוננו להלן על מרחקים בין רשימות של פרשיות.

13 אילוסטרציה יפה לתהליך כזה ניתן לראות במסורת כתיבת שירת האיזונו בשבעים שורות (במקום שישים ושבע), שחדרה אל תוך דברי הרמב"ם למרות כל אמצעי האבטחה שנקט. ראה מאמרו של גושן-גוטשטיין (לעיל הערה 2), עמ' ל.

יסוד עדותו הישירה או העקיפה של מגיה מס"ל, השייך לענף השני.¹⁴ במקרים ששני הענפים חלוקים בהם ואין בפי סימנים של שיבוש הובאו הממצאים מן הענף השני בהערות.

שיטת התיאור של הרשימה

רשימת הפרשיות סדורה על סדר המקרא. בכל פעם שבאות כמה פרשיות מאותו סוג (פתוחות או סתומות) הן רשומות ברצף, ואחריהן באה תווית המגדירה את סוג הפרשה: "פת' [וח]" או "סת' [ום]". לציון סוג הפרשה אין נלווה מניין,¹⁵ ולפיכך הרשימה מועדת לטעויות העתקה, שהרי זהו טקסט טכני חסר הקשר ומרובות בו המילים הדומות. ואכן חלו ברשימתנו כמה וכמה השמטות ושיבושי העתקה.

לעתים מופיע המונח "סדור", הנראה במבט ראשון כמציין סוג שלישי של פרשה. טיבו של המונח יידון להלן.

לאורך הרשימה יש שמונה פרשיות שנזכרת לגביהן מחלוקת, ודבר זה נעשה בדרכים שונות: לפעמים בא רק ציון של המחלוקת, לפעמים צוינה זהות החולקים, ולפעמים צוינה גם דעת החולקים. בשניים מן המקומות האלה מובעת הסתייגות מן הדעה החולקת.¹⁶ מלבד ציוני המחלוקת ששולבו בגוף הרשימה באות בה גם רשימות מרוכזות

14 עדות ישירה קיימת במקום שהמגיה מעיד על נוסח ספר תגני שלפניו. עדות עקיפה היא שתיקתו של המגיה, המורה על כך שהמסורת המשתקפת בספר תגני שהיה לפניו שווה לזו של רשימת הפרשיות המקובלת שהביא רמ"ה.

15 ראוי כמובן להשוות את שיטת רשימתנו לשיטתו של הרמב"ם ברשימת הפרשיות שערך בספר משנה תורה (הלכות ספר תורה, פרק ח), רשימה שנערכה על פי כתר ארם צובה והיא הבסיס לנוסח הפרשיות המקובל בישראל. גם רשימת הרמב"ם ערוכה על פי סדר המקרא, וגם בה בכל פעם שבאות כמה פרשיות מאותו סוג הן נמנות ברצף ואחריהן תווית הגדרה. אלא שהרמב"ם הוסיף מניין לכל תווית המציינת שתי פרשיות ומעלה (כגון "שלתן פתוחות"; "כולן סתומות והן שבע") וכן מניין כולל של פתוחות ושל סתומות בכל חומש ובתורה כולה. המניינים האלה משמשים אמצעי אבטחה יעילים למדי מפני טעויות והשמטות. כאמור, הרמב"ם מזכיר בדבריו את "בעלי המסורת שכותבין ומחברין להודיע הפתוחות והסתומות". אפשר בהחלט שהרמב"ם הכיר את רשימתנו, אימץ את שיטת התיאור שלה והוסיף לה שכלולים ואמצעי אבטחה בדמות מנייני הפרשיות.

16 הנה שמונת הציונים: (1) [...] ומן דאמר וילך ראובן [בר' ל, יד] סת' – טעי ולא גמיר – הדעה החולקת מפורשת ומובעת הסתייגות; (2) "זובח [שמ' כב, יט] פת' ומשתבשין בהון ספרי" – הבעת הסתייגות; (3) "ויעש את הקרשים [שם לו, כ] סת' ופליגתא דנהרדעי ודסוראי הלין אמרי פת' והלין אמרי סת', ולא פשיטה לי עד דאתי עזרא לעלמא דאתי ויאמר" – שמות בעלי המחלוקת מפורשים, ואין הכרעה; (4) "ויעש את השלחן [שם לו, י] פת' ופליגתא דנהרדעי" – ציון זהות החולקים; (5) "ויקח ויתן [שם מ, כ; בתוך רשימה של סתומות] פליגתא"; (6) "אך בעשור [וי' כג, כו] פת' ופליגין ספרי"; (7) "וידבר דאך את מטה לוי [במ' א, מח] סת' ופליגין ספרי" – בשלושת המקומות האחרונים בא ציון המחלוקת בלבד; (8) "אלה בני דן [שם כו, מב] דפליגי ספרי הני אמרי סת' והני אמרי סדור" – ציון הדעות החולקות בלא הכרעה.

של מחלוקות המיוחסות לנהרדעי, והן באות בסוף כל אחד מחמשת החומשים. רשימות אלה יידונו להלן.

כמה עניינים שאינם קשורים למסורת הפרשיות נדונו בגוף הרשימה, על פי מקומם במקרא: שתי פרשיות שבוע שאין בתוכן שום רווח של פסקה (בר' כח, י), הסימניות בפרשת ויהי בנסע הארון (במ' י, לה), כתיב המילה מזוזות (דב' ו, ט), כתיבת הלה' בתיבה אחת או בשתי תיבות (שם לב, ו), כתיב המילה הלא (שם לב, לד), קריאת שמונת הפסוקים האחרונים בתורה (שם לד, ה-יב) וכתיבת שלוש המילים האחרונות בתורה (שם לד, יב). כל העניינים האלה קשורים לדרך כתיבת התורה, פרט לעניין שמונת הפסוקים האחרונים בתורה הקשור לדרך הקריאה.

אחרי סיומה של הרשימה באים קטעי דיון נוספים: בארמית, בעברית ובערבית. לשונה של רשימת המסורה כולה היא ארמית, ועל כן יש להניח כי הקטעים בארמית הם חלק אינטגרלי של הרשימה ואילו הקטעים בעברית ובערבית הם תוספת מאוחרת לה. בשני קטעים הכתובים באות שתי נוסחאות של עניין אחד: דרך הסימון במקרי ספק. שני קטעים הכתובים בעברית עוסקים בצורת הפתוחות והסתומות ובתיקון שירת האזינו. הקטע האחרון כתוב בערבית ועוסק בארבעה סוגים של רווחי פרשיות במקרא.

הרשימות הנספחות של שיטת נהרדעי

שלוש רשימות של מחלוקות ספרי נהרדעי משולבות ברשימתנו בכ"י פ, הראשונה לספר בראשית, השנייה לספר שמות והשלישית לספר דברים. הרשימה לבראשית באה לפני תחילת רשימת הפרשיות, הרשימה לשמות באה בסוף רשימת הפרשיות של הספר, ואילו הרשימה לספר דברים באה בסוף פרשיות הספר ב"נוסחה האחרת" המובאת ברשימה. לספרי ויקרא ובמדבר אין מובאות רשימות כאלה בפ.¹⁷

עיון ברשימות המחלוקות של נהרדעי מעלה תמיהה. לכאורה רשימת המחלוקות אמורה להתבסס על גוף רשימת הפרשיות ולרשום את כל השינויים בינה ובין שיטת נהרדעי. בכל מקום שלא נרשמה בו מחלוקת יכול הקורא להסיק כי שיטת נהרדעי שווה למסורת הפרשיות. אולם לא כך הדבר: במקרים רבים שיטת נהרדעי שווה למה שנרשם בגוף הרשימה, וקשה להבין מה טעם יש לרשום פרשיות כאלה ברשימת המחלוקות. בשלוש הרשימות הבאות בפ (לספרי בראשית, שמות ודברים) נזכרות 49 פרשיות, וכמעט במחצית מהן הדעה המובאת ברשימת נהרדעי זהה לזו שהובאה בגוף רשימת

17 זהה לפ בעניין רשימת מחלוקות נהרדעי: סוף ספר שמות שרד באופן חלקי, ובאה בו רשימה בת שבע שורות של מחלוקות נהרדעי. רשימה זו מתאימה בדיוק לפ, ככל שניתן לשפוט מן החלק ששרד בכתב היד (השליש הראשון מכל שורה). לעומת זאת אין רשימות של מחלוקות בסוף ספר ויקרא ובסוף ספר במדבר. ספר בראשית וסוף ספר דברים לא שרדו בכ"י 1ג.

הפרשיות.¹⁸ התמונה העולה מרשימות המחלוקות של מגיה מס"ל שונה במידת מה, אך גם בה יש כמה מקרים של התאמה: בשלוש רשימות המחלוקות הבאות שם (לספרים שמות, ויקרא ובמדבר) נזכרות 19 פרשיות, ובחמש מהן הדעה המובאת ברשימת המחלוקות זהה לזו שהובאה בגוף רשימת הפרשיות.¹⁹

זאת ועוד: בגוף רשימת הפרשיות באה מדי פעם הערה על מחלוקת. לעתים נאמר "פליגין" בסתם, ופעמיים או שלוש נהרדעי נזכרים במפורש: "ויעש את הקרשים [שמ' לו, כ] סת', ופליגתא דנהרדעי ודסוראי הלין אמרי פת' והלין אמרי סת', ולא פשיטה לי עד דאתי עזרא לעלמא דאתי ויאמר"; "ויעש את השלחן [שם לז, י] פת' ופליגתא דנהרדעי".²⁰ אם נבנתה מראש רשימת הפרשיות כך שבסופה תבוא השוואה לשיטת נהרדעי, מה טעם להעיר על מקרי מחלוקת יחידים בגוף הרשימה?

מכל זה נראה כי רשימות המחלוקות של נהרדעי אינן חלק מקורי של הרשימה, אלא תוספת מאוחרת שנעשתה על יסוד רשימה אחרת. רשימת מחלוקות של נהרדעי באה גם ברשימה הבבלית של פרשיות סתומות בכ"י הסמינר התאולוגי בניו-יורק JTS 715 (להלן: 510M).²¹ ברשימה זו רשימת מחלוקות נהרדעי מתאימה לרשימה הפרשיות שלפניה, כמעט בלא חריגות.²²

אעיר פה על תופעה מוזרה, שאינני יודע את פשרה: מחלוקות נהרדעי שברשימתנו ומחלוקות נהרדעי ב-510M אינן מתאימות זו לזו, ואף סותרות זו את זו במקרים רבים: ב-18 מקומות יש סתירה מפורשת בין המובא בשם נהרדעי בשני המקומות.²³

18 ב-22 פרשיות לפחות מה שנמסר בשם נהרדעי שווה למה שנאמר בגוף הרשימה: בר' ג, טז; ד, פס' ג, יג - סת'; ה, פס' כא, כח - פת'; כה, יב - סדור; שמ' ז, יד - סת'; טז, ו - סדור; כא, פס' טז, כח - סת'; כב, ו - פת'; כג, ג - סת'; כח, כב (או כג) - סדור; כח, ל - סת'; כט, לח - פת'; לו, יד - סת'; לח, א; מ, כד - פת'; דב' כד, פס' יז, כ, כא; טז - סת'. לפי השחזור שהצענו ברשימה יש להוסיף: שמ' ו, י - פת'; כח, ו - סת'.

19 בר' כה, יב - סדור; שמ' ז, יד - סת'; טז, ו; כח, כב - סדור; במ' א, מח - סת' (בגוף הרשימה נזכרת כאן מחלוקת).

20 מקום שלישי נזכר בהגהות מס"ל: ויקח (שמ' מ, כ) - "כתוב בס' תגי נהרדעי וסוראי פליגין".

21 510M פורסם אצל C. D. Ginsburg, *Introduction to the Massoretico-Critical Edition of the Hebrew Bible*², with Prolegomenon by H. M. Orlinsky, New York 1966, pp. 977-982. וראה עופר, המסורה הבבלית, עמ' 142.

22 וזה מבנה הרשימה: תחילה באה רשימת הפרשיות הסתומות בכל התורה, אחר כך באה רשימה של פרשיות מן הרשימה הזאת שנהרדעי חלוקים בהן (ולדעתם יש באותם מקומות פרשה פתוחה, או שאין שם פרשה כלל), ואחר כך באה רשימה של פרשיות שלא נזכרו ברשימה הראשונה, ובהן נהרדעי סבורים שיש פרשה סתומה (סופה של הרשימה השלישית לא נשתמר). רק חמש פרשיות מן הרשימה האמצעית לא נזכרו קודם ברשימה הראשית (שמ' לח, יג; לט, פס' ח, כב; במ' א, מח; דב' לא, ט). זהו שיעור נמוך של סטייה, וניתן להסבירו בטעויות העתקה.

23 רק 29 פרשיות נזכרות במחלוקות נהרדעי ברשימתנו וגם במחלוקות נהרדעי של 510M, ובשני שלישים מהן בקירוב יש סתירה.

המסורת ומרחקה ממסורות אחרות

נתונים על פרשיות התורה הפתוחות והסתומות עולים ממקורות שונים: כתבי יד מקראיים ורשימות מסורה. מחלק מן המקורות עולה תמונה שלמה על כל פרשיות התורה; ממקורות אחרים עולה מידע חלקי בלבד, הנוגע לחלקים מן התורה או לסוגים מסוימים של פרשיות.

כדי לשרטט תמונה נכונה של המסורות והיחסים ביניהן יש צורך למדוד באופן כלשהו את ה"מרחק" בין מסורות שונות. דרך המדידה צריכה להתחשב במגבלות המידע החלקי המצוי בידנו.

נציע פה נוסחה פשוטה למדידת מרחק בין שתי מסורות:²⁴ נשווה את שתי המסורות זו לזו ונספור את המקומות שבהם הן שונות זו מזו (n_2) ואת המקומות שבהם הן שוות (n_1).²⁵ המרחק (באחוזים) יהיה $d = 100 * n_2 / (n_1 + n_2)$.

נוסחה זו יעילה להשוואת שתי מסורות שבאה בהן רשימה מלאה של פרשיות פתוחות וסתומות או להשוואה אל כתב יד של מקרא שהפרשיות מסומנות בו או במקרה שהנתונים חלקיים באופן שניתן לראות בשרידים מדגם מייצג. מסובך יותר לחשב את המרחק בין מסורת הפרשיות של מס' 510, שהיא רשימה של פרשיות סתומות בלבד (וכן מסורת הפרשיות של נהרדעי הבאה בהמשך אותה רשימה), ובין מסורות אחרות. כאן צריך להניח כמה הנחות עבודה שיאפשרו את מדידת המרחק בין רשימות אלה לרשימות האחרות.²⁶

הנה דוגמה לחישוב המרחק בין שתי מסורות של פרשיות. נוסח הפרשיות המקובל בישראל (שנקבע על פי א, כתר ארם צובה) מתאים לרשימתנו (רשימת הפרשיות הבבליית) ב-609 מקומות ושונה ממנה ב-104 מקומות. המרחק בין המסורות הוא אפוא

24 אפשר לשכלל יותר את המדידה ולהבחין בין סוגים שונים של אי התאמה: שינוי בסוג הפרשה (פ/ס, ס/פ – מספר המקרים: n_2), קיום פרשה סתומה מול העדר פרשה (ס/ל, ל/ס – מספר המקרים: n_3) וקיום פרשה פתוחה מול העדר פרשה (פ/ל, ל/פ – מספר המקרים: n_4). ניתן לטעון כי שינוי בסוג הפרשה הוא השינוי הקל ביותר ואילו הניגוד בין פרשה פתוחה ובין העדר פרשה הוא החמור ביותר. ניתן לשכלל את הנוסחה באמצעות קביעת מקדם לכל סוג של סטייה: $d = 100 * (C_2 n_2 + C_3 n_3 + C_4 n_4) / (n_1 + n_2 + n_3 + n_4)$, ולקבוע למשל: $C_2 = 0.5$; $C_3 = 0.75$; $C_4 = 1$. במאמר הזה העדפתי את דרך החישוב הפשוטה, בין השאר מפני הקושי המתעורר ברשימת מס' 510 העוסקת רק בפרשיות סתומות.

25 בהשוואה של כתבי יד לא נכלול במספר המקומות השווים מקומות שבהם בשני כתבי היד אין רווח פרשה. לעומת זאת כאשר אחד המקורות המשווים הוא רשימת מסורה המציינת במפורש שבמקום מסוים אין רווח פרשה (=סדורה), המקום הזה ייכלל בהשוואתנו.

26 למשל אם כל באה פרשה פתוחה בפסוק מסוים, ופסוק זה אינו נזכר ברשימת הסתומות של מס' 510, הרי פה התאמה לכאורה. אולם ייתכן גם שלפי מסורת מס' 510 לא הייתה כלל פרשה באותו פסוק. משום כך הנחנו באופן שרירותי שבמקומות כאלה יש התאמה של 90 אחוזים בין שתי המסורות. נתון זה שוקלל עם נתונים אחרים, ואינו משפיע באופן מהותי על התוצאה הסופית.

14.6 = 100 * 104 / 713. באופן דומה ערכתי מעין טבלת מרחקים בין המסורות השונות, וזו התוצאה שנתקבלה:

		נוסחנו (א)			
				ל	14.7
			רשימתנו	17.2	14.6
		מסמ	9.6	16.3	10.0
		נהרדעי מסמ	10.1	17.4	12.8
מסורה בבליית	מסמ	10.6	12.5	13.1	11.5
	נהרדעי מסמ				10.6

נמדדו פה מרחקים בין שישה מקורות: שניים טברניים – הכתר (א) וכ"י לנינגרד Evr B19a הידוע הכולל את כל התנ"ך (ל) – וארבעה בבליים במובהק: רשימתנו; קטע הגניזה מסמ, הכולל רשימת פרשיות סתומות בתורה; מסורת נהרדעי הנזכרת במסמ; חיבור המסורה הבבליית, ולמעשה שרידיו של החיבור הזה שיצאו לאור בספרי.²⁷ ראשית ניתן לראות כי אין שני מקורות הזוהים זה לזה או כמעט זהים. המרחק המינימלי הוא כ-10 אחוזים. ממצא בולט בטבלה הוא שרשימתנו מתאימה לרשימת מסמ הרבה יותר מאשר למסורת נהרדעי של מסמ. ועוד מנוסח ל; המרחק ביניהם גדול יותר ממרחקו של א מכל אחת מן המסורות הבבלייות. מבט כללי על הטבלה מלמד כי המרחקים נעים בין 10 ל-20. לשם השוואה ניתן למדוד על פי המודד שהוצע פה את המרחק בין מגילת ישעיהו השלמה ממדבר יהודה ובין כתר ארם צובה. ערכתי את הבדיקה הזאת על יסוד הנתונים שהביא י' מאורי, ומצאתי כי המרחק הוא 68.6.²⁸ לעומת זאת מדידה של המרחקים בין מסורות הפרשיות

27 ראה עופר, המסורה הבבליית, עמ' 139–152. יש לזכור כמובן כי כמה מן המדידות מתבססות על ידיעות חלקיות בלבד שלנו, אולם נראה כי המדגם שעליו מבוססות המדידות גדול דיו כדי לקבוע בקירוב תוצאה מהימנה.

28 ראה י' מאורי, "מסורת ה'פסקאות' בכתבי יד עבריים קדומים מגילות מקרא ופשרים מספר ישעיהו מקומראן", *Textus* 10 (1982), עמ' [א]–[נ]. בבדיקתי התעלמתי ממקומות שבהם בכתר ארם צובה אין רווח ואילו במגילה הרווח הוא מסופק (ומאורי סימן אותו (ס)). מצאתי 212 מקרים של חוסר התאמה בין מגילת ישעיהו ובין כתר ארם צובה, לעומת 107 מקרים של התאמה. בעמ' יב שם מציע מאורי מדד אחר להשוואה: כמה מן הפרשיות במגילת ישעיהו יש כנגדן פסקאות בנוסח המסורה, בין שהן פתוחות ובין שהן סתומות. המדד הזה יעיל ונכון כשעוסקים במגילות מדבר יהודה, אך אינו מתאים לצורכנו במאמר זה.

המבוססות על רשימתו של הרמב"ם תניב תוצאה של 0.9 בקירוב.²⁹ מדובר אפוא בשלושה סדרי גודל שונים: בזמן של מגילות מדבר יהודה מדובר במרחקים של 60–70; בתקופת בעלי המסורה נצטמצמו המרחקים בין מסורות הפרשיות שהילכו בארץ ישראל ובבבל לכדי 10–20; ואילו בעקבות פעולתו של הרמב"ם צומצמו המרחקים כמעט לחלוטין.

נחזור ונזכיר כי ההבדלים הפנימיים ברשימתנו, בין רשימות הגניזה לבין הערות מגיה מס"ל – מגיעים לשיעור של 10 אחוזים. מספר זה איננו קטן באופן משמעותי מן המרחק בין רשימות הגניזה ובין נוסחנו, היינו נוסח הכתר (14.6 אחוזים). המסקנה המאכזבת משהו היא שרשימת הפרשיות לא פתרה את הבעיה שלשמה נוצרה. למרות המאמצים הרבים שהשקיעו העוסקים בנוסח המקרא, בעיקר בבבל, להגיע להכרעה בעניין הפתוחות והסתומות בתורה. אף על פי שנוסדה רשימה של פרשיות ורשימה זו נפוצה ברבים, הרי מחלוקות בין אסכולות שונות הונצחו ברשימה עצמה, ושיבושים רבים חלו בתהליך המסירה שלה.

פרשה סדורה

המונח "סדור" בא פעמים רבות ברשימה, ונראה לכאורה שהוא מציין סוג של פרשה.³⁰ אולם בדיקה מדוקדקת של ההקשר מורה בבירור שמשמעות המונח היא שלילית, היינו שבמקום הנזכר אין שום רווח של פרשה: לא פתוחה ולא סתומה. מחצית ההיקריות של המונח (13 מ-26) באות בהקשר של מחלוקת, רובן ברשימות הקצרות של מחלוקות נהרדעי.³¹ בהקשר הזה הלוא מתבקש מונח לציין חסרון פרשה, ואין ברשימה אמירה כזאת בלשון אחר, ומכאן שזהו תפקידו של המונח "סדור". בשני מקומות נזכרת פרשה סדורה בניגוד לפרשה סמוכה הפותחת בלשון דומה, והיא פתוחה או סתומה.³² במקום

29 קהילות ישראל נחלקות כיום בענייני פתוחות וסתומות בשני מקומות (וי' ז, כב; שם ז, כח), היינו שיעור של $0.3 (= 100 * 2/670)$: במשך הדורות התעוררו ספקות ביחס לפסיקת הרמב"ם בעוד ארבעה מקומות: פרשת הצפרדעים (שמ' ח, א); לא תחמד אשת רעך (שם כ, יג²); פסל לך (שם לד, א); ארוך שכב עם אשת (דב' כז, כ), ובסך הכול מדובר אפוא בספקות בשיעור של 0.9. על המחלוקות האלה ראה בהרחבה מאמריהם של פנקובר ושל עופר הנזכרים לעיל בהערה 2, וכן י' עופר, "כתר ארם צובה והתנ"ך של ר' שלום שכנא ילין", ספר היובל לרב מרדכי ברויאר: אסופת מאמרים במדעי היהדות, בעריכת מ' בראשר, ירושלים תשנ"ב, עמ' 305–308.

30 השווה גם נוסח החתימה של הסופר: "סליק ליה ספר פרשיות פתוחות וסתומות וסדורות: ברוך הנותן ליעף כח" וכו'.

31 במקום אחד המחלוקת נזכרת בגוף הרשימה: "אלה בני דן [במ' כו, מב] דפליגי סיפרי הני אמרי סת' והני אמרי סדור".

32 "והיה כי יביאך קדמיתא [שמ' יג, ה] סדור. והיה כי יביאך בתרא [שם יג, יא] פת'"; "ואם תחתיה קדמ' [וי' יג, כג] סת'. בת'רא [שם יג, כח] סדור".

אחד בא המונח כציון למקום חריג בקבוצה של פרשיות סמוכות ודומות.³³ גם בשאר המקומות שבא בהם המונח "סדור" יש להניח שמחבר הרשימה הכיר דעה חולקת ולפיה יש במקום הנדון רווח של פרשה, או שלדעת המחבר ניתן לצפות לפרשה באותו מקום משום שמתחיל בו עניין חדש או בא בו לשון אופייני של פתיחה.³⁴

ידין דן ברשימת פרשיות בספר תהלים הדומה באופייה לרשימתנו, והוכיח כי משמעות המונח "סדור" הוא העדר רווח של פרשה.³⁵ ייבין מראה כי שימוש הלשון הזה מצוי גם בדברי רמ"ה במכתבו לחכמי בורגוש.³⁶ אולם בדברי הראשונים יש עוד שתי דעות אחרות ביחס למשמעו של המונח: רווח בן שתי אותיות או רווח בסוף שורה ובראש השורה העוקבת, המצטרפים יחדיו לשורה שלמה של רווח.

בקטע הבא ב' בסוף רשימתנו משתמע כי פרשה סדורה משמעה רווח בן שתי אותיות: "זו אולי צ"ל: אי זו היא פרשה פתוחה? [...] ואי זו היא סתומה? [...] ואיזה הוא סדור? כל שכותב והולך בין פרשה לפרשה כשעור שתי אותיות זה הוא סדור."³⁷ אולם למרות האמירה המפורשת הזאת ההיגיון הפנימי של רשימתנו מורה כי לא לכך כיוונה במונח "סדור", אלא לכתיבה רצופה בלא כל רווח. לפיכך נראה לי כי קטע ההסבר הזה אינו חלק מקורי של רשימת הפרשיות. סיוע לזה ניתן להביא מכך שלשונו של הקטע היא עברית, ואילו הרשימה עצמה כתובה בארמית כדרך הערות המסורה.³⁸

- 33 "ראובן [במ' כו, ה] סדור, ושאר כל שבטיא ס' [תום] [...]"
- 34 המונח "סדור" משמש אפוא בשלושה תפקידים: (א) במקרה של מחלוקת מפורשת, לציון הדעה שאין כל רווח לעומת הדעה המנוגדת; (ב) להזהיר מפני דעה מנוגדת שאינה מתועדת ברשימה, בין שהדעה ידועה למחבר הרשימה ובין שהוא חושש שתופיע דעה כזאת (השימוש הזה דומה להערת סבירין); (ג) כאמצעי לתיאור קבוצה של פרשיות.
- 35 I. Yeivin, "The Division into Sections in the Book of Psalms", *Textus* 7 (1969), pp. 92–94
- 36 "וכל פרשה שלא תמצאוה כתובה בו [=בקונטרס השלוח אליכם] אל תהרהרו אחריה, כי בידוע שאין בו לא פתוחה ולא סתומה, אלא סדורה כשאר דברי התורה שאין בהם לא פתוח ולא סתום". מכתבו של רמ"ה מצוטט בספר קרית ספר לרבנו מנחם המאירי, מאמר שני, חלק ב (מהדורת הרש"ר, ירושלים תשט"ז, עמ' 10).
- 37 השווה הדברים שמביא בעל מחזור ויטרי (עמ' 658, סימן תקיט) בשם "סידור קדמוני": "איזהו פרשה פתוחה [...] סתומה [...] סדורה – כל שכותב והולך השיטה עד חצייה או עד שלישייתה ומניחה, ומתחיל לכתוב בשיטה אחרת של מטה לה כנגד ההנחה של אותה שיטה עלינה. זו היא סדורה". דעה זו מביא גם רבנו תם בשם "סידור קדמונים" (תוספות מנחות לב ע"א, ד"ה והאידנא).
- 38 כמו כן לשונו של הקטע נראה מגומגם: מילות הפתיחה "כל שכותב והולך" אינן מתאימות להמשך. השווה לשימושן ההולם של המילים האלה ב"סידור קדמוני" שצוטט לעיל.

הכרעה במקרים של ספק בקביעת הפרשיות

בסיום רשימת הפרשיות בא קטע בארמית שעניינו הכרעה במקרה של ספק בקביעת הפרשיות. הקטע הזה בא פעמיים בפ, בשינויים מסוימים, משום שהמעתיק הסתמך על שתי "נוסחאות" שונות, כלומר על שני כתבי יד של רשימתנו.³⁹

הנוסח הראשון	הנוסח האחר
כל פסקא דסיים ומשכחת ליה דסדור	וכל פסקתא דסתומה ומשכחת ליה סדורה
עביד ליה סתו'ס'ס'ס'	עבדיתיה סתומין
וכל פסקא פת' דפתיח ומשכחת ליה דסיים	וכל פסקא דפתוחה משכחת ליה סתומה
עביד ליה פתיח	עבדיתיה פתוחה
וכד בעית פלוגתא למעבד עביד הכין ן ן	וכי בעי למעבד פלגתן עבדיה כיון
וכד בעית למינקוד נקוד הכין ן ן ן	וכי בעית למנקד הכן נקוד ן ן ן
וסימנא דפלוגתא ודסתים ודפתיח ן ן ס ן ן ן	וסימנא דסיך' יייו וב' ור' וקו

למרות התייעוד הכפול של הקטע עדיין לשונו קשה, ואנסה להציע לה פירוש חלקי. בקטע ארבעה כללים וסימן מסכם. שני הכללים הראשונים עוסקים בהכרעת ספק, והם קובעים כי יש להכריע כמו הפסקה הגדולה יותר: אם הספק הוא בין סתומה ובין העדר פרשה ("סדורה") – מכריעים לטובת הסתומה, ואילו אם הספק הוא בין סתומה ובין פתוחה – מכריעים לטובת הפתוחה.⁴⁰ לא ברור מן הקטע מה מקור שתי הדעות שבאים להכריע ביניהן. הדעות האלה אינן מוצגות באופן שווה (מעין: אם מצאת בספר אחד כך ובספר שני כך), אלא הראשונה מובאת כמצב נתון והשנייה כמצב חדש. שני הכללים האחרונים סתומים וקשים. שלא כמו בכללים הראשונים אין מדובר פה בהכרעה, אלא להפך: ברישום של חילוקי הדעות בדרך כלשהי. בכלל הראשון מדובר על "עשיית מחלוקת" ומשמעותו אינה ברורה לי. בכלל השני מדובר על ניקוד, והכוונה כנראה לנקודה על גבי המילה המסמנת ספק או מחלוקת. במסורה הבבליית באה רשימה של מילים נקודות בתורה, וכמה מהן קשורות למחלוקת בסימון הפרשיות.⁴¹ הקטע אינו מפרש באילו מקרים יש להכריע מחלוקת ובאילו יש להנציח אותה באופנים שהוצעו. מלשון הקטע נראה שהדבר תלוי ברצונו, היינו בשיקול דעתו, של הנמען (ולא ברור מיהו הנמען הזה).

39 המעתיק הביא את הנוסחה האחרת ("ופי נסכה אכרי") משום שהופיעה בה רשימת מחלוקות נהרדעי, שלא הופיעה בנוסחה הראשונה. כשסיים המעתיק את העתקת רשימת המחלוקות, המשיך והעתיק ברצף עד סוף הרשימה. קשה לדעת אם היה מודע לכך שהעתיק פעמיים את הקטע על ההכרעה במקרי ספק.

40 לא הובא כאן המקרה השלישי האפשרי: ניגוד בין פרשה פתוחה ובין העדר פרשה. ושמא המקרה הזה כלול בלשונו של הנוסח הראשון: "כל פסקא דסיים". לפי ההצעה הזאת עולה כי במקרה של ניגוד בין פרשה פתוחה להעדר פרשה תיקבע פרשה סתומה, כעין פשרה בין שתי הדעות.

41 ראה עופר, המסורה הבבליית, עמ' 240–253.

גם הסימן הבא בשורה האחרונה אינו ברור. נראה לי שנמסר בו סימן הבא לסכם את ארבעת הכללים שפורטו בקטע. הנוסח הראשון עשוי להיות מובן בתיקונים קלים: הסימן למצבים של מחלוקת, סתומה, פתוחה [ו"נקוד"] הוא בהתאמה "ן", "ס", "פ", "ו", "ו", בדומה למה שנקבע בכללים.

קטעי התוספת בעברית ובערבית

א. צורת הפתוחות והסתומות

קטע כתוב עברית, המגדיר מהי "פתוחה", מהי "סתומה" ומהו "סדור". הגדרות פרשה פתוחה ופרשה סתומה מתאימות בעיקרן לשיטת הרמב"ם בהלכות ספר תורה (ח, א-ב): לפרשה פתוחה שתי צורות: אם נותר רווח מספיק בפרשה הקודמת, די בכך, והפרשה הבאה תתחיל בראש השורה הבאה; אם לא נותר רווח מספיק, יש להניח שורה של רווח ולכתוב מראש השורה שאחריה. הרווח הנדרש פה מוגדר "כדי לכתוב שלוש תיבות שלש שלש שלש אותיות". גם לפרשה סתומה שתי צורות: אם ניתן להותיר רווח מספיק ולהתחיל את הפרשה הבאה באותה שורה, עושים כך; אם לא ניתן, משאירים רווח בראש השורה הבאה ומתחילים את הפרשה הבאה לאחר הרווח. הרווח הנדרש בפרשה סתומה מוגדר "בשעור לכתוב שם תיבה שלש שלש אותיות", והוא שונה אפוא מן הרווח הדרוש לעניין פרשה פתוחה.⁴²

הגדרת המונח "סדור" הבאה כאן אינה מתאימה לשימוש המונח ברשימה גופה. ראה על כך לעיל בדיון על פרשה סדורה.

ב. תיקון שירת האזינו

קטע כתוב עברית, המתאר את כתיבתן של שירת האזינו ושל השורות שלפניה ולאחריה. בעל מנחת שי (לדברים לב, מ) מצטט חלק ממנו בשם ספר תגי ביחס לשירה נאמר שהיא נכתבת "אריח על גבי אריח", ומצוינים שני מקומות מעבר: בפסוקים הראשונים של השירה ראשי הפסוקים באים בראשי השורות; מפסוק טו ואילך הפסוקים מתחילים באמצע השורה; ומפסוק מ ואילך ראשי הפסוקים באים שוב בראש השורה. הכתיבה הזאת מתאימה למקצב הטבעי של השירה, שכן לשני מקומות המעבר קודמים פסוקים בני חמש צלעות (בניגוד לשאר הפסוקים, שהם בני שתי צלעות או ארבע צלעות). המקצב הטבעי הזה מוביל לכתיבת שירת האזינו בשבעים שורות, כמנהג המקובל כיום ברוב הקהילות וכמסורת המפורטת במסכת סופרים (יב, ח). עם זאת יש להעיר כי גם כתר ארם צובה, הכותב את השירה בשישים ושבע שורות, שומר על הכללים המפורטים כאן.

42 הרמב"ם מגדיר את הרווח הדרוש לפרשה פתוחה "כשעור תשע אותיות", ואינו מפרש מהו הרווח הדרוש לפרשה סתומה, אלא כותב "כשעור". ניתן אפוא להבין בדבריו שאף הרווח הזה הוא כשעור תשע אותיות.

הקטע מפרט גם את דרך כתיבת שש השורות שלפני שירת האזינו ושש השורות שאחריה. השורות שלפני השירה מתאימות למנהג שנהגו בו הסופרים, כפי שמעיד הרמב"ם בהלכות ספר תורה (ז, י). השורות שאחריה מתאימות למסורת נפוצה אחרת, שמעיד עליה רמ"ה:⁴³ "אך ענין 'ויבא משה' [=השורות שאחרי השירה] לא יכולתי להכריע בו דבר ותמה אני אם אינו טעות סופר. ואני בספרי לא כתבתי כן [=כדברי הרמב"ם], זולת כאשר נמצא בכל הספרים הישנים המדויקים הנמצאים בארצות האלה, שהם: ובא [=ויבא]. העם. הדברים. לכתבם [=לבככם]. אשר. התורה."

ג. ארבע דרכי כתיבה

קטע כתוב ערבית, המפרט ארבע דרכי כתיבה בתורה. שתי הדרכים הראשונות הן הקרויות בתלמוד "אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח" לעומת "אריח על גבי אריח ולבנה על גבי לבינה".⁴⁴ בעל הקטע שלנו מסביר את המונחים ואומר כי בצורה הראשונה הכתיבה מקבילה לרווח והרווח מקביל לכתיבה, ובשנייה הכתיבה מקבילה לכתיבה והרווח מקביל לרווח. אשר לקטעי המקרא הכלולים בכל אחת מן ההגדרות, בעל הקטע אומר כי בדרך הראשונה נכתבות שירת הים ושירת דבורה ודרך השנייה נכתבים שלושה קטעים במקרא: רשימת שלושים ואחד המלכים (יהו' יב, ט-כד), רשימת טחורי הזהב של סרני פלשתים (שמ"א ו, יז) ורשימת עשרת בני המן (אס' ט, ז-ט). המקומות האלה מתאימים לנוכח בבבלי ובירושלמי, פרט לרשימת טחורי הזהב שהיא תוספת של בעל הקטע. גם הנימוק שמביא בעל הקטע לשתי דרכי הכתיבה האלה יסודו בדברי התלמודים על עשרת בני המן "שלא תהא תקומה למפלתן". בעל הקטע מרחיב ואומר כי הנימוק הזה יפה לכל שלושת המקומות הנכתבים בדרך השנייה, ולעומתם כתיבת שירת הים ושירת דבורה היא בדרך משובחת, בהתאמה לתוכן.

הדרך השלישית מכוונת לספרי אמ"ת, לשירת דוד בספר שמואל (שמ"ב כב, א-נא) ולשירת אסף בדברי הימים (דה"א טז, ח-לו). בעל הקטע קובע כי בכל שורה צריך לבוא רווח אולם אין שיעור לכתיבה ולרווח, כלומר שיעורו של הרווח אינו קבוע, והטקסט שייכתב בכל אחד משני חלקי השורה אינו קבוע מראש. לדרך הזאת יש להקביל את האמור במסכת סופרים (יג, א): "אבל בשירת דוד שבשמואל ובתהלים לא נתנו חכמים שיעור, אבל לבלר מובהק מרצפן במפתחות באותיות וסוף, וכן תהלים כלו ואיוב ומשלי". בעל הקטע שלנו מוסיף את שירת אסף, שלא נזכרה במסכת סופרים.

43 הדברים כלולים במכתבו של רמ"ה לחכמי בורגוש, שנדפס בספר קרית ספר לרבנו מנחם המאירי (ראה לעיל הערה 36).

44 ראה בבלי מגילה טז ע"ב: "אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא: כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח, חוץ משירה זו [=עשרת בני המן] ומלכי כנען שאריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה. מאי טעמא? שלא תהא תקומה למפלתן"; ירושלמי מגילה ג, ח (עד ע"ב): "ר' זעורה ר' ירמיה בשם רב: שירת הים ושירת דבורה נכתבים אריח על גבי לבינה ולבינה על גבי אריח. עשרת בני המן ומלכי כנען נכתבים אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה, דכל ביניין דכן לא קאים".

הדרך הרביעית היא דרך הכתיבה הרגילה של המקרא כולו. כתיבה זו היא ברצף, בהתחשב כמובן ברשימות הפרשיות הפתוחות והסתומות.⁴⁵

סיכום

רשימת הפרשיות המתפרסמת פה ורשימות אחרות המקבילות לה מורות על מאמצים רבים שהשקיעו העוסקים בנוסח המקרא, בעיקר בבבל, להגיע להכרעה בעניין הפתוחות והסתומות בתורה. אולם ההצלחה בתחום זה הייתה מועטת: אף על פי שנוסדה רשימה של פרשיות ורשימה זו נפוצה ברבים, הרי מחלוקות בין אסכולות שונות הונצחו ברשימה עצמה, ושיבושים רבים חלו בתהליך המסירה שלה. אחד הסימנים לחוסר ההצלחה הוא הקטע הבא בסיומה של הרשימה ומטרתו לקבוע הנחיות כיצד יש לנהוג במקרים של ספק.

קשה לדעת מה היה מעמדו של החיבור שלפנינו, ואם עלה בחשיבותו על רשימות אחרות העוסקות באותו נושא. אפשר שריבוים היחסי של כתבי היד ששרדו מחיבורנו רומז שכך היה.

הצלחתו של הרמב"ם בהכרעתו בעניין הפתוחות והסתומות נשענת על שני יסודות: היסוד הראשון הוא יסוד היוקרה והסמכות – של הרמב"ם עצמו כפוסק הלכה ושל בן-אשר המסרן הידוע וכתר ארם צובה כפסגת יצירתו. היסוד השני הוא שכלול אמצעי המסירה של רשימת הפרשיות, באמצעות מנייני ביניים ומניינים כוללים – שכלול שאפשר את שימורה של הרשימה ופתר את בעיית פגיעותן של רשימות הפרשיות לשיבושי העתקה ומסירה.

45 מבחינה זו יש כמובן זיקה בין הקטע ובין רשימת הפרשיות הארוכה, אולם הקטע עוסק במקרא כולו ורשימת הפרשיות בתורה בלבד. בתורה עצמה יש מקום להזכיר רק את שירת הים ואת שירת האזינו. ההתעלמות משירת האזינו בקטע שלנו טעונה הסבר. אפשר שמבחינה עקרונית שייכת שירת האזינו לדרך השלישית, היינו שכל סופר כותב אותה כרצונו ובלבד שיותיר רווח אחד באמצע כל שורה. אבל מאוחר יותר התגבשה דרך כתיבה קבועה לשירת האזינו, ומכאן ואילך שוב אין היא מתאימה להיכלל בדרך השלישית. על דרכי כתיבת השירות במקרא ראה בהרחבה מ' ברויאר, כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא, ירושלים תשל"ז, עמ' 149–183. ראה במיוחד דבריו על שירת האזינו בעמ' 180–183. השוואה בין האזינו ובין כתיבת תהלים, איוב ומשלי באה בקטע גניזה שיוחס לר' יהודה בן ברזלי אלברצלוני: "רצוף שעשאו מסורג [...] לא יקרא בו [...] מסורג – כגון האזינו וספר תילין איוב וממשלות" (קטע הגניזה פורסם בידי אדלר [לעיל הערה 5], עמ' 703. הציטוט הובא גם אצל גושן-גוטשטיין [לעיל הערה 2], עמ' לד, הערה 98).

רשימת הפרשיות הבבליית

- הערות לדרך ההדרת הרשימה
- א. נוסח היסוד הוא נוסח פ. הערות גיליון ב פ עצמו הובאו בסוגריים מזווים, ומחיקות – בסוגריים עגולים.
- ב. נוסח היסוד הושווה לגו ולהגהות מס"ל. במקום שיש מחלוקת הוער על כך בהערות השוליים.⁴⁶
- ג. לפעמים תוקנה רשימת היסוד על פי המקורות האחרים. תיקונים כאלה הובאו בסוגריים מזווים כפולים, והבסיס להצעת התיקון הוסבר בהערות.
- ד. לא הוער על שינויי נוסח של ג שאין להם נגיעה לחלוקת הפרשיות, כגון הבדלים בכתיב המקרא או במילות הציון של הפרשיות.
- ה. לא הוער פה על ההבדלים שבין מסורת הפרשיות המקובלת ובין הרשימה. במקום שיש חשד שחל שיבוש או השמטה ברשימה נדון הדבר בהערות.

בשם יוי אל עולם

אתחיל לכתוב הפרשיות הסתומות והפתוחות שבתורה יגד' האלהים⁴⁷
ממא דכר אנה נקל מן נסכה עתיקה בג'דאדיה⁴⁸

אל האשה [ג, טז]	ספר בראשית ⁴⁹
ולאדם [ג, יז]	יהי רקיע [א, ו]
ס ת'	יקוו [א, ט]
הן האדם [ג, כב]	יהי מאורות [א, יד]
פ ת'	ישרצו [א, כ]
והאדם ידע [ד, א]	תוצא [א, כד]
ויהי מקץ ימים [ד, ג]	ויכלו [ב, א]
ויאמר קין דגדול [ד, יג]	אלה תולדות [ב, ד] ⁵⁰
	כלן פ ת'

46 לא הערנו על מקומות שבהם פ שונה מנוסחנו ומגיה מס"ל שותק ואינו מעיר דבר. הנה רשימת המקומות האלה: ואלה תולדות ישמעאל (בר' כה, יב) אינו נזכר; זבולון (שם מט, יג) יששכר (שם מט, יד) סתום; ויהי בחצי (שם' יב, כט) פתוח; וכי יגח (שם כא, כח) סתום; כל שוכב (שם כב, יח) פתוח; משכלה (שם כג, כו) אינו נזכר; יריעות עזים (שם כז, ז) פרכת (שם כז, לא) פתוח; ויאמר דכתב לך (שם לד, כז) ויקהל (שם לה, א) סדור; ויעשו את אבני השהם (שם לו, ו) פתוח; ואיש כי ישכב (וי' יט, כ) ואיש כי יאכל (שם כב, יד) סתום; אך בעשור (שם כג, כו) פתוח; וכי תשיג יד גר (שם כה, מז) אינו נזכר; ואם עד אלה (שם כז, יח) וידבר דאך את מטה לוי (במ' א, מח) סתום; ויאמר דאמר (שם יז, א) אז ישיר ישראל (שם כא, יז) פתוח; לא יהיה (דב' ה, ר²) זכור דמרים (שם כד, ט) סתום; כל הארורים סתומים (כולל שם כז, כ); וידבר דבעצם (שם לב, מח) סתום; ולאשר (שם לג, כד) פתוח.

47 המילים "יגד' [לה] האלהים" הן מילות שבח לתורה.

48 תרגום: ממה שנוכר שהועתק מנוסחה עתיקה מבגראד.

49 בכתב היד באות כאן שתי רשימות קצרות של פרשיות, שאין מקומן פה: ברשימה הראשונה באות

«ויהיו בני נח [ט, יח]	זה ספר [ה, א]
ואלה תולדות בני נח [י, א]	שת [ה, ו]
פת'»	אנוש [ה, ט]
«ובני חם [י, ו]	קינן [ה, יב]
סת'ו	מהללאל [ה, טו]
ומצרים ילד [י, יג]	ירד [ה, יח]
סדור' ⁵³ »	סת'
«וכנען [י, טו]	חנוך [ה, כא]
ולשם [י, כא]	פת'
סת'	מתושלח [ה, כה]
ויהי כל הארץ [יא, א]	סת'
פת'	למך [ה, כח]
אלה תולדות שם [יא, י]	פת'
פת'»	נח [ה, לב]
ארפכשד [יא, יב]	סת'
שלח [יא, יד]	כי רבה [ו, ה]
עבר [יא, טז]	אלה תולדות נח [ו, ט]
פלג [יא, יח]	פת'
רעו [יא, כ]	קץ כל בשר [ו, יג]
שרוג [יא, כב]	סת'
נחור [יא, כד]	בוא אתה [ז, א]
תרח [יא, כו]	סדור' ⁵¹
לך לך [יב, א]	וידבר אלהים אל נח [ח, טו]
סת'	«ויאמר אלהים אל נח [ט, ח] ⁵² »
	ס'

- ארבע פרשיות מפרקים י–יא, והן חסרות במקומן. נראה שבכתב היד שלפני המעתיק נשמטו הפרשיות האלה והושלמו בגיליון, והמעתיק הביא את הערת הגיליון הזאת בראש דבריו. הרשימה השנייה היא רשימת המחלוקות של נהרדעי, והבאנו אותה בסוף ספר בראשית, כמנהגו של כתב היד בחומשים שמות ודברים (גם מגיה מס"ל מביא את מחלוקות נהרדעי – לבראשית ולשלושה חומשים נוספים – בסוף כל ספר). לאחר שתי הרשימות האלה כותב המעתיק "נ"א" (נוסחה אחרת), ומתחיל להעתיק את רשימת הפרשיות מתחילת ספר בראשית.
- 50 מגיה מס"ל מוסר על פרשה נוספת: "בספר תגי מנה ושם הנהר השני [ב, יג] פרשה סתומה". פרשה זו נזכרה גם ברשימה המחוקה בדף 6 ע"א בפ (ראה לעיל הערה 6).
- 51 מגיה מס"ל מוסר על פרשה נוספת: "בס' תגי [...] ויזכור אלקים את נח [ח, א] סתומה".
- 52 במקום זה נשמטו כמה פרשיות מרשימתנו. החלק האחרון של ההשמטה (מ"וכנען" [י, טו]) הושלם בראש הרשימה, וזו הייתה כנראה הערת גיליון שנועדה להשלים את החסר והועתקה כאן בראש. החלק הראשון הושלם כאן על פי נוסחנו. ההשלמה נתמכת גם משתיקתו של מגיה מס"ל.
- 53 קטע זה הושלם על פי הגהות מס"ל.

ויהיו חיי שרה [כג, א]	ויהי רעב [יב, י] ⁵⁴
ואברהם זקן [כד, א]	ויהי בימי אמרפל [יד, א]
ס ת'	פ ת'
ויוסף אברהם [כה, א] ⁵⁷	אחר הדברים [טו, א]
ואלה תולדות יצחק [כה, יט]	ושרי [טז, א]
ויהי רעב [כו, א]	ויהי אברם [יז, א] ⁵⁵
פ ת'	שרי אשתך [יז, טו]
ויהי עשו [כז, לד]	ס ת'
ויהי כי זקן יצחק [כז, א]	וירא אליו [יח, א]
ויצא יעקב [כח, י]	פ ת'
ס ת'	ויסע משם [כ, א]
תריץ פרשיות לית בהון לא פתוח ולא סתום	ויזיפקד [כא, א]
ויצא יעקב, ויהי מקץ.	ס ת'
ומן דאמר וילך ראובן [ל, יד] סת' – טעי	ויהי בעת ההיא / ויהי בעת דאבימלך ⁵⁶
ולא גמיר ⁵⁸	[כא, כב]
וישלח יעקב [לב, ב]	ויהי אחר הדברים [כב, א]
פ ת'	ויהי אחרי דויוגד [כב, כ]
	פ ת'

54 כאן מסתיים דף 5 ע"א (שבא במקום דף 6 ע"א); ראה לעיל הערה 6.

55 מגיה מס"ל מוסר כאן: "בספר תגי ואתה את בריתי תשמור [יז, ט] סתומ".

56 שני לשונות הפתיחה הבאים פה מכוונים לפסקה אחת. מגיה מס"ל מוסר כאן: "בס' תגי ויהי בעת ההיא [כא, כב] סתו", וקביעה זו מנוגדת לרשימתנו.

57 מגיה מס"ל מוסר כאן: "בספר תגי ואלה ימי שני חיי אברה' [כה, ז] פרש' פתוח". ייתכן שבפ חלה השמטה מחמת הדומות ("ואלה") ונשמטה גם פרשת ואלה תולדות ישמעאל (כה, יב). ניתן אפוא להציע את השחזור הזה: "ויוסף אברהם (כה, א) [ואלה ימי (כה, ז) ואלה תולדות ישמעאל (כה, יב)] ואלה תולדות יצחק (כה, יט) ויהי רעב (כו, א) – פת'".

58 מגיה מס"ל מביא את דברי המסורה בדרך אחרת: "כתוב בס' תגי ויצא יעקב [כח, י] ס ד ו ר ו לא פ ת ו ח ו לא ס ת ו ם . ת ר ת ין פ ר ש י י ת א א י ת ב א ו ר י י ת א ד ל י ת ל ה ון פ ס י ק א לא פ ת ו ח ו לא ס ת ו ם . ו י צ א י ע ק ב ו י ח י י ע ק ב . ו מ אן ד א מ' ו י ל ך ר א ו ב ן ב י מ י ק צ י ר ח ט י ם [ל, יד] פ' טע".

השווה גם הערת מסורה בראש פרשת ויצא בכ"י פריז 2 (שבו השפעה בבליית ניכרת; ראה עופר, המסורה הבבליית, עמ' 71-72): ויצא – "לית פיסקו להא פרש[תא] לא ברי[שה] ולא בסו[פה] ולא במצ[יעתה]". ככל הנראה אין כוונת המסורה לומר שאין פסקה בראש ויצא ובראש וישלח, אלא רק שאין פסקה בגוף פרשת ויצא, לא סמוך לתחילת הפרשה, לא סמוך לסופה ולא באמצע.

וראה הגהות מיימוניות, הלכות ספר תורה, פרק ח אות ג: "מה שכותבים מקצת נקדני שתי פרשיות בתורה דלית פיסקא ברישייהו ויצא ויחי לא כיוונו, כי בתחילת ויצא יש פרשה כאשר כתב בעמוד [=בדברי הרמב"ם] וכן איתא בבראשית רבה בויהי יעקב מפני מה פרשה זו סתומה מכל פרשיות שבתורה מפני שנסתמו עיניהם מכובד שיעבוד הגלות וכו' והרבה טעמים דורש על זה וכן איתא במדרש תנחומא וכן כתב רש"י, ואילו בויצא לא הזכירו מזה כלום. וכן בדקתי בספרי אספמיא אשר יצא להם שם במעלותם ומצאתי גם כן שיש להיות פרשה בכאן ואין לפקפק בהם". דברי המסורה שלנו על שתי הפרשיות שאין בתוכן רווח פרשה נעזרנו לנקדנים האלה עם ענין פרשת ויחי שאין פסקה בראשה, והם החליפו את "ויהי" (מקץ) ב"ויהי" (יעקב). וכך שיערו ד"ש לוינגר

ויבא יעקב שלם [לג, יח]	ויוסף הורד [לט, א]
ותצא דינה [לד, א]	ס ת'
ס ת'	חטאו [מ, א] ⁶⁰
קום עלה [לה, א]	ויהי מקץ [מא, א]
וירא אלהים [לה, ט]	פ ת'
ויהיו בני יעקב [לה, כג]	ויגש אליו יהודה [מד, יח]
ואלה תולדות עשו [לו, א]	ואלה שמות [מו, ח]
פ ת'	ס ת' ⁶¹
«ואלה תלדות עשו אבי אדום [לו, ט]	ואת יהודה [מו, כח]
פ'	ס ת'
אלה בני שעיר [לו, כ]	הנה אביך חולה [מח, א]
ואלה המלכים [לו, לא]	ויקרא יעקב [מט, א]
וישב יעקב [לז, א]	שמעון ולוי [מט, ה]
ס ת'	פ ת'
ויהי בעת ההיא [לח, א]	יהודה [מט, ח] ⁶²
פ ת' ⁵⁹ »	זבולון [מט, יג]

וא' קופפר, "תיקון ספר תורה של ר' יום טוב ליפמן מילהויזן", סיני ס (תשכ"ז), עמ' רמז-רמח. ומכל מקום הטעות הזאת היא קדומה, ונמצאת גם בספר הלכות קצובות (מהדורת מרגליות, ירושלים תש"ב, עמ' 159): "ויצא יעקב ויחי יעקב אין להם פרשה כל עיקר, לא פתוחה ולא סדורה". והשווה מנחת שי, בראש פרשת ויצא ובראש פרשת מקץ. בראש פרשת מקץ מביא בעל מנחת שי הערה דומה לשלנו: "כתוב במקרא כ': ב' פרשיות דלית בהון פיסקא כלל בגויהון ויצא ויהי מקץ". ואילו בפרשת ויצא הוא מביא הערה אחרת, וזה לשונה: "בספר תאגי, ויצא יעקב, סדור, ולא פתוח ולא סתום. תרתין פרשייתא אית באוריית' דלית להון פסיקא לא פתוח ולא סתום, ויצא יעקב, ויחי יעקב, ע"כ". בעל מנחת שי מעדיף ללכת בעקבות בעל אור תורה וליישב הערה זו יישוב דחוק ("מה שכתבו על פרשת ויצא אין בה פיסקא, ר"ל בגווה, ופרשת ויחי ר"ל ברישא"), ולא להגיה את לשונה. הרשימה שבעל מנחת שי מצטט ממנה בפרשת ויצא היא רשימתנו, אלא שבמקום הזה נשתבש הנוסח שעמד לפני בעל מנחת שי, ולפיכך נדחק מאוד ליישבו.

59 הפרשיות החסרות פה הושלמו בשוליים, וההשלמה הזאת מתאימה לנוסחנו: "ואלה תולדות עשו אבי [לו, ט] אלה בני שעיר [לו, כ] – ב' סתומות. ואלה המלכים [לו, לא] וישב יעקב [לו, א] ויהי בעת ההיא [לח, א] – ג' פתו'. ויוסף". אולם ההשלמה אינה מתאימה לשיטת הרשימה, שהרי כאן נמסר גם מספרן של הפרשיות מכל סוג, ודרך התיאור הזאת אינה נוהגת ברשימה. מגיה מס"ל מעיד פה על שלושה שינויים בין הרשימה ובין נוסחנו. נראה לי שיש להעדיף את עדותו על זו של תיקון השוליים בפ', ולפיכך הבאתי את שיטתו בגוף הרשימה.

60 מגיה מס"ל מוסר: "בס' תגי ויהי אחר הדברים האלה ותשא [לט, ז] ס'. חטאו משקה [מ, א] סתומה"; "ובספר תגי ויהי מקץ [מא, א] היא עצמה סתומה".

61 לפי שיטת הרשימה תיבה זו מיותרת, שהרי אף הפסקה הבאה היא סתומה. מגיה מס"ל מוסר כאן: "בספר תגי ואת יהודה – פ'", ולפי זה יש מקום לתווית "סת" אחרי "ואלה שמות" (מו, ח), אולם אחרי "ואת יהודה" (מו, כח) אין צורך בתווית.

62 הגהות מיימוניות, הלכות ספר תורה, פרק ז אות ט: "אמנם מה שנהגו הסופרים להוסיף על אלו ולעשות ביה שמו בראש הדפין והן ב' דבראשית י' יודוך אחיך ה' הבאים כבעמוד ש' שמר לך ויש עושים

יששכר [מט, יד]	מאשר [מט, כ]
דן [מט, טז]	ס ד ו ר <
גד [מט, יט]	
מאשר [מט, כ]	ספר ואלה שמות
נפתלי [מט, כא]	ויקם מלך חדש [א, ח]
בן פרת [מט, כב]	פ ת ' וילך איש [ב, א]
ס ת ' בנימין [מט, כז]	ס ת ' ויהי בימים ההם [ב, כג]
והלין פרקי ⁶³ דפלגין עליהון ספרי נהרדעי ⁶⁴	פ ת ' ומשה היה [ג, א]
ושם הנהר השני [ב, יג]	ס ת ' וילך משה [ד, יח]
אל האשה [ג, טז]	ויאמר לך לקראת [ד, כז]
ויהי מקץ ימים [ד, ג]	פ ת ' וידבר דוארא [ו, ב]
ויאמר קין גדול עוני [ד, יג]	ס ת ' וידבר דבא [ו, י]
ס ת ' ויהי חנוך [ה, כא]	«וידבר יי אל משה ואל אהרן [ו, יג]
ויהי למך [ה, כח]	פ ת ' אלה ראשי בית אבותם [ו, יד] ⁶⁶ »
פ ת ' ויהי בעת דאבימלך [כא, כב]	וידבר דאני יוי [ו, כט]
ויהיו חיי שרה [כג, א]	ס ת ' ואת יהודה [מו, כח]
ואלה תולדות ישמעאל [כה, יב]	פ ת ' ואת יהודה [מו, כח]
ס ד ו ר	

ש' שופטים ושוטרים מ' מה טובו אוהליך ו' דואעידיה כבעמוד. וחתרתי וחפשתי אחר הדבר בספרי הגאונים ובקשתיו ולא מצאתיו בדברי הגאון. ולפי פרשיות פתוחות וסתומות שבספר זה א"א לעשות כן וכל ס"ת העשוי כן פסול, שהרי פרשה דיהודה אתה יודוך פתוחה וא"כ א"א להיות יודוך דבראש הדף אלא א"כ שלא היה כתוב בשיטה תחתונה אלא ב' תיבות שהם יהודה אתה שהם ח' אותיות ולא יתכן לעשות כן, וכן ש' דשופטים א"א לעשות בראש שיטה שהרי פרשה סתומה היא ע"כ".

רשימת הפרשיות שלנו קובעת שיש סתומה ב"יהודה אתה יודוך", והדבר מתאים למסורת שהמילה "יודוך" באה בראש הדף. לעומת זאת פרשת שופטים ושוטרים (דב' טז, טז, יח) היא פרשה סתומה ברשימתנו כמו בנוסח הרמב"ם. אולם בניגוד לדברי הגהות מיימוניות ניתן להעלות על הדעת פרשה סתומה בראש הדף, היינו שבראש הדף יותיר הסופר רווח קטן ואחר כך יתחיל לכתוב, כדין פרשה סתומה שאין מקום להתחילה בסוף השורה שנסתיימה בה הפרשה הקודמת.

63 צ"ל: פסקי.

64 רשימת המחלוקות הזאת הובאה בכתב היד בראש ספר בראשית, וראה הערתי שם.

65 מגיה מס"ל: "בספר תגי ויהי בימי הרבי" [ב, כג] פרש' סתומי".

66 בכתב היד נכתב פה בטעות "וידבר דכי ידבר אליכם פת". מילים אלה רומזות לשמות ז, ח, אולם אחר כך חזרת הרשימה לשמות ו, כט ובהמשך נאמר שוב "וידבר דכי ידבר אליכם פת". אין ספק

ויקרא משה [יב, כא]	ראה נתתיך [ז, א]
ויהי בחצי [יב, כט]	וידבר דכי ידבר אליכם [ז, ח]
ויסעו בני ישראל [יב, לז]	פת'
זאת חקת הפסח [יב, מג]	ויאמר דכבד לב פרעה [ז, יד]
פת'	ויאמר דנטה [ז, יט? א? ח, יב?] ⁶⁷
ויהי בעצם [יב, נא]	סת'
סת'	השכם בבקר קדמיתא [ח, טז]
קדש לי [יג, א]	בא אל פרעה ודברת [ט, א]
פת'	קחו לכם [ט, ח]
והיה כי יביאך קדמיתא [יג, ה]	פת'
סדור	השכם בתרא [ט, יג]
והיה כי יביאך בתרא [יג, יא]	סת' ⁶⁸
פת'	נטה דברד [ט, כב]
ויהי בשלח [יג, יז]	כי אני הכבדתי [י, א]
סת'	פת'
וישובו ויחנו [יד, א]	נטה דארבה [י, יב]
מה תצעק [יד, טו]	סת'
נטה את ירך [יד, כו]	נטה דחשך [י, כא]
אז ישיר [טו, א]	עוד נגע [יא, א]
ותקח מרים [טו, כ]	פת'
פת'	כחצות [יא, ד]
	לא ישמע [יא, ט]
	החדש [יב, א]
	סת'

שחל פה שיבוש בהעתקה, ולפיכך שחזרתי כאן את שתי הפרשיות הנמצאות בנוסחנו שהמסרן דילג עליהן. השחזור נתמך גם משתיקתו של מגיה מס"ל.

67 לפי נוסחנו יש כאן שלוש פסקאות: "ויאמר ה' [...] קח מטך ונטה ירך" (ז, יט); "ויאמר ה' [...] ואם מאן" (ז, כו); "ויאמר ה' [...] נטה את מטך והך את עפר הארץ" (ח, יב). לעומת זאת אין רווח פסקה ב"ויאמר ה' [...] נטה את ירך במטך על הנהרת" (ח, א). קשה לדעת לאיזה משלושת הקטעים שיש בהם "נטה" כיוונה הרשימה, וגם אין זה סביר שבשאר כל המקומות שלפי נוסחנו יש בהם רווח פרשה לא היה כל רווח לפי מסורת הרשימה. נראה שחלה פה השמטה ברשימה, אך קשה לשחזרה במדויק. מגיה מס"ל מוסר על פרשה פתוחה ב"כבד לב פרעה" (ז, יד; בניגוד לנוסחנו) ועל פרשה סתומה בשמות ז, כו (כנוסחנו), ומשמע משתיקתו כי מסורת ספר תגי שווה לנוסחנו: פרשה סתומה בשמות ז, יט; ז, כו; ח, יב; ואין פרשה בשמות ח, א.

68 בכתב היד קשה לקבוע על פי צורת האות אם נכתב פה "סת'" או "פת'". אולם על פי שיטתה של הרשימה צ"ל "סת'", שהרי קבוצת הפרשיות שלפני פרשתנו וזו שלאחריה הן פרשיות פתוחות. וגם לפי נוסחנו באה פה פרשה סתומה.

ויאמר דכה תאמר [כ, יח]	ויסע [טו, כב]
ס ת'	ויבאו אלימה [טו, כז]
ואלה המשפטים [כא, א]	הנני ממטיר [טז, ד]
פ ת'	ויאמר דבערב [טז, ח] ⁶⁹
וכי ימכר [כא, ז]	ס ת'
מכה איש [כא, יב]	וידבר דשמעתי [טז, יא]
וכי יזיד [כא, יד]	פ ת'
ומכה אביו [כא, טו]	ויאמר דמאנתם [טז, כח]
וגונב [כא, טז]	ס ת'/? ⁷⁰
ומקלל [כא, יז]	ויסעו כל עדת [יז, א]
וכי יריבון [כא, יח]	ויבא עמלק [יז, ח]
וכי יכה דעבדו [כא, כ]	ויאמר דכתב [יז, יד]
וכי ינצו [כא, כב]	וישמע יתרו [יח, א]
וכי יכה דעיץ [כא, כו]	בחדש השלישי [יט, א]
וכי יגח [כא, כח]	פ ת'
וכי יפתח [כא, לג]	וידבר אלהים [כ, א]
וכי יגוף [כא, לה]	אנכי [כ, ב]
כי יגנב [כא, לז]	לא תשא [כ, ו]
כי יבער [כב, ד]	ס ת'
כי תצא [כב, ה]	זכור [כ, ז]
ס ת'	פ ת'
כי יתן איש דכסף [כב, ו]	כבד [כ, יא]
פ ת'	לא תרצח [כ, יב]
כי יתן דחמור [כב, ט]	לא תנאף [כ, יב]
ס ת'	לא תגנוב [כ, יב]
וכי ישאל איש [כב, יג]	לא תענה [כ, יב]
פ ת'	לא תחמד [כ, יג] ⁷¹
	ס ת'
	וכל העם [כ, יד]
	פ ת'

69 מגיה מס"ל: "בספר תגי ויאמר דערב וידעתם [טז, ח] פרשה. ואין ניכר שם אם היא פתוח' או סתומ'".

70 המצב פה זהה לזה שתואר בהערה 68.

71 לא נזכר כאן "לא תחמד" השני, ומכאן שלא היה שם רווח פרשה. עדות על כך עולה גם מדברי מגיה מס"ל: "בס' תגי אינו מונה כי אם א' לא תחמוד". להלן בעשרת הדיברות שבספר דברים באו רווחי פרשה ב"לא יהיה" וב"לא תתאוה". נמצא שעשרת הדיברות בשמות נחלקו לתשע פרשיות, ובדברים – לאחת עשרה פרשיות.

ועשית יריעות עזים [כו, ז]	וכי יפתה [כב, טו]
את הקרשים [כו, טו]	מכשפה [כב, יז]
פרכת [כו, לא]	כל שוכב [כב, יח]
פת'	זובח [כב, יט]
ועשית את המזבח ⁷³ [כו, א]	פת' ⁷² ומשתבשין בהון ספרי
ועשית את חצר [כו, ט]	אם כסף [כב, כד]
ואתה תצוה [כו, כ]	פת'
ואתה הקרב [כח, א]	אלהים לא תקלל [כב, כז]
ועשו את האפור [כח, ו]	לא תשא שמע שוא [כג, א]
ועשית משבצות [כח, יג]	כי תפגע [כג, ג]
ועשית חשן משפט [כח, טו]	כי תראה [כג, ה]
ונתת אל החשן ⁷⁴ [כח, ל]	לא תטה [כג, ו]
ועשית את מעיל [כח, לא]	סת'
ועשית ציץ [כח, לו]	הנה אנכי [כג, כ]
וזה הדבר [כט, א]	ואל משה [כד, א]
סת'	פת'
וזה אשר תעשה [כט, לח]	עלה אלי [כד, יב]
ועשית מזבח [ל, א]	סת'
כי תשא [ל, יא]	ויקחו לי תרומה [כה, א]
ועשית כיוור [ל, יז]	פת'
ואתה קח לך [ל, כב]	ועשו ארון [כה, י]
פת'	סת'
קח לך סמים [ל, לד]	ועשית כפרת [כה, יז]
ראה קראתי [לא, א]	סדור
סת'	ועשית שלחן [כה, כג]
ויאמר דואתה [לא, יב]	ומנרת [כה, ל]
פת'	פת'
ויתן אל משה [לא, יח]	ואת המשכן [כו, א]
סת'	סת'

72 בכתב היד כתוב פה "פת", אולם הדבר אינו מתאים לשיטת הסירוגין של הרשימה, אינו מתאים למ⁵¹⁰, הקובע שכל ארבע הפרשיות הן סתומות, וגם לא לנוסחנו, שלפיו כל הפרשיות סתומות פרט ל"כל שכב" (כב, יח), שאין בו רווח פרשה כלל. ולפיכך נראה שצ"ל "סת". שיטתם של ה"משתבשין" הנזכרת פה אינה ברורה. לשון רבים ("בהון") מוכיח שאין הכוונה לפרשה האחרונה בלבד, ולפיכך אפשר ששיטת המשתבשין הייתה קרובה או זהה לנוסחנו, שלפיו אין רווח פרשה ב"כל שכב".

73 מילות הרמזו לפרשה זו ("ועשית את המזבח") נכללו בטעות בפ.

74 צ"ל: חשן. לדברי מגיה מס"ל: "בספר תגי בכלל הסתומות מנה ועשית על החשן שרשת [כח, כב]. ונתת אל חשן [כח, ל]".

ויעשו כל חכם לב [לו, ח]	וידבר דלך רד [לב, ז]
ויעש יריעות [לו, יד]	פת'
סת'	ויאמר דראיתי [לב, ט]
ויעש את הקרשים [לו, כ]	«ס דור? ⁷⁵ »
סת'	ויפן וירד [לב, טו]
ופליגתא דנהרדעי ודסוראי הלין אמרי פת'	פת'
והלין אמרי סת'	«ויאמר דמי אשר חטא לי [לב, לג]
ולא פשיטה ⁷⁸ לי עד דאתי עזרא לעלמא	וידבר דלך עלה מזה [לג, א]
דאתי ויאמר	ויאמר דאתם עם קשה ערף [לג, ה] ⁷⁶ »
ויעש בצלאל [לז, א] ⁷⁹	ויאמר דראה [לג, יב]
פת'	סת'
ויעש כפרת [לז, ו]	ויאמר דגם את הדבר [לג, יז]
סת'	פת'
ויעש את השלחן [לז, י]	ויאמר דפסל לך [לד, א]
פת' ופליגתא דנהרדעי	סת'
ויעש את המנורה [לז, יז]	ויאמר דכתב לך [לד, כז]
ויעש את מזבח הקטרת [לז, כה]	ויקהל [לה, א]
ויעש את מזבח העלה [לח, א]	ס דור ⁷⁷
פת'	ויאמר דקחו [לה, ד]
	ויאמר דראו [לה, ל]
	פת'

75 לפי שיטת הרשימה יש פה קושי, שהרי התווית "פת'" באה פעמיים ברציפות. ולפיכך נראה שנשמטה תווית כלשהי ב"ויאמר דראיתי" (לב, ט) וצ"ל שם "סת'" או "סדור". לפי מגיה מס"ל נאמר במקום הזה "סדור", וקביעה זו מתאימה גם לנוסחנו, שלפיו אין פה רווח פרשה כלל. אולם מנחת שי (לשמות לב, ט) מביא בשם הרשימה שלנו שיש כאן פרשה סתומה. וראה בדבריו את הדיון ההלכתי על הבעייה המתעוררת לפי הדעה הזאת לגבי קריאת "ויחל" (שמ' לב, יא).

76 הקטע בסוגריים הושלם על פי מגיה מס"ל, בהנחה שבפ חלה השמטה מחמת הדומות ("ויאמר"). לפי נוסחנו באה פרשה סתומה ב"וידבר [...] לך עלה מזה" (לג, א).

77 שתי הפרשיות האלה (ויאמר דכתב לך; ויקהל) פתוחות לפי נוסחנו וכן לפי רשימות הפרשיות מן הגניזה שסימניהן 2ג (T-S D1, 71), 3ג (T-S D1, 17), והקביעה שהן סדורות נראית מוזרה. הקביעה "ויקהל משה סדור" באה גם ברשימה המיוחסת לנהרדעי שבסוף ספר דברים, ושם אינה במקומה ונראה שהיא משובשת (ראה בהערותיי שם). ושמא השפיעה הנוסחה המשובשת שם גם על נוסח רשימתנו פה.

78 במקום זה מתחיל הדרך הראשון של קטע הגניזה 1ג (T-S D1, 87). הדרך הזה קרוע, ורק כמחצית שרדה מכל שורה.

79 מגיה מס"ל: "בספר תגיי ויעש את הפרכת [לו, לה] ויעש בצלאל [לז, א] פ' ויעש כפרת [לז, ו] סדור. ויעש את השלחן [לז, י] פ' ופליגי נהרדעי וסוראי".

ויעש את הכיור [לח, ח]	וישם את הכיור [מ, ל]
ויעש את החצר [לח, ט]	ויקם את החצר [מ, לג]
אלה פקודי [לח, כ]	סת'
כל הזהב [לח, כד]	ויכס הענן [מ, לד]
סת'	פת'
ויעש את האפור [לט, ב]	הלין פסקי דפלגי עליהון ספרי נהרדעי
ויעשו את אבני השהם [לט, ו]	וידבר דבוא דבר [ו, י]
ויעש את (השהם) החשן [לט, ח]	וידבר ⁸³ דכבד [ז, יד]
ויעש את מעיל [לט, כב]	סת'
פת'	וידבר <ד>החדש [יב, א]
ויעשו את הכתנות ⁸⁰ [לט, כז]	פת'
ויעשו את ציץ [לט, ל]	ותקח מרים [טו, כ]
ותכל [לט, לב]	סת'
סת'	ויאמר דערב וידעתם [טז, ו]
«ויביאו את המשכן [לט, לג]	סדור
ביום החדש הראשון [מ, א]	וגונב איש [כא, טז]
פ'	וכי יגח [כא, כח]
ויהי בחודש הראשון [מ, יז] ⁸¹ »	סת'
ויקח ויתן [מ, כ] – פליגתא ⁸²	כי יתן דכסף [כב, ו]
ויתן את השלחן [מ, כב]	פת'
סת'	כל שכב [כב, יח]
וישם את המנורה [מ, כד]	לא תשא [כג, א]
פת'	סדור
וישם את מזבח הזהב [מ, כו]	כי תפגע [כג, ג]
סת'	סת'
וישם את מסך [מ, כח]	לא תטה [כג, ו]
פת'	סדור

80 מילות הרמז לפרשה זו ("ויעשו את הכתנות") נכפלו בטעות בפ.

81 הקטע הזה נשמט בפ וגם בג.1. בג1 הוא הושלם בשולי הדף, והשלמה זו הובאה כאן בסוגריים. ההשלמה מתאימה לנוסחוננו, ועל כן היא נתמכת גם משתיקתו של מגיה מס"ל.

82 פרשה זו באה כאן בתוך רשימת הסתומות, ונראה שכוונת בעל הרשימה להכריע כי אף פרשה זו סתומה. אמנם בשני מקרים דומים הוא ציין בפירושו את הכרעתו ("אך בעשור [וי' כג, כו] פת' ופליגין ספרי"; "וידבר דאך את מטה לוי [במ' א, מזח] סת' ופליגין ספרי"), אך רק כאן הזדמן לו מקרה שהפרשה הקודמת והפרשה הבאה שוות סוג להכרעתו בפרשה הנדונה (כלומר שלושתן סתומות). הכותב אינו מצייין כאן מהי הדעה החולקת (פתוח או סדור). מגיה מס"ל מוסר כאן על זהות בעלי המחלוקת: "כתוב בס' תגי נהרדעי וסוראי פליגי".

83 צ"ל: ויאמר.

ספר ויקרא	לא תהיה [כג, כו]
ואם מן הצאן [א, י']	סת'
	עלה אלי [כד, יב]
ואם מן העוף [א, יד]	סדור
פת'	ויעש את האפוד [כח, ו?] ⁸⁴
ונפש כי תקריב [ב, א] ⁸⁶	סת'
ואם מנחה [ב, ה]	ועשית על החשן [כח, כב] ⁸⁵
ואם מנחת [ב, ז]	סדור
ואם תקריב [ב, יד]	ונתתה על חשן [כח, ל]
סת'	סת'
ואם זבח [ג, א]	וזה אשר תעשה [כט, לח]
ואם מן הצאן [ג, ו]	פת'
ואם עז [ג, יב]	ויאמר דראיתי [לב, ט]
וידבר דנפש כי [ד, א] (סת') ⁸⁷	ויאמר דמי אשר חטא לי [לב, לג]
ואם כל עדת ישראל [ד, יג]	ויעש יריעות [לו, יד]
אשר נשיא [ד, כב]	סת'
ואם נפש אחת [ד, כז]	ויעש דמזבח העלה [לח, א]
ואם כבש [ד, לב]	פת'
ונפש כי [ה, א]	ויעש את החשן [לט, ח]
פת'	ויעש את מעיל [לט, כב]
ואם לא תשיג [ה, יא]	סת'
וידבר דנפש כי תמעול [ה, יד]	ויקח ויתן [מ, כ]
סת'	סדור
ואם נפש [ה, יז]	וישם את המנורה [מ, כד]
וידבר דומעלה מעל [ה, כ]	פת'
וידבר דצו [ו, א]	
»וזאת תורת [ו, ז]	
וידבר דזה קרבן [ו, יב]	

84 על פי מילות הרמז הכוונה היא לשמות לט, ב, שברשימה לעיל נמסר בו "פת'". אולם על פי סדר המקרא נראה שהכוונה ל"ועשו את האפוד" (כח, ו), שברשימה לעיל נמסר בו "סת'".

85 פתיחה זו מתאימה גם לפסוק כג, אולם הזיהוי עולה מרשימת מגיה מס"ל: "ועשית על החשן שרשת [...] סדור".

86 לא נרשמה כאן פרשת וכי תקריב (ב, ד), ואפשר שלא היה שם רווח פרשה לפי שיטת הרשימה. אבל אפשר גם שנשתבשה ההפניה וצ"ל "ונפש [ב, א] וכי תקריב [ב, ד]", כנוסחנו. ראייה לסברה זו עולה משתיקתו של מגיה מס"ל. בג: 1: "ונפש [ב, א]", וקשה לשער לפי גודל הרווח מה היה כתוב בו.

87 תיבת "סת'" מטושטשת, ואינה נמצאת בג. תיבה זו אינה מתאימה לשיטת הרשימה, שהרי לפנייה נמנתה קבוצה של סתומות, וגם ברשימת הפרשיות המקובלת כל ארבע הפרשיות הן פתוחות. משום כך נראה שהתיבה נרשמה תחילה בטעות ואחר כך נמחקה.

או בשר [יג, כד]	וידבר וכו' דבר אל אהרן [ו, יז] ⁸⁸ <<
ס ת'	וזאת תורת האשם [ז, א]
ואם תחיתה קדמ' [יג, כג]	וזאת תורת זבח השלמים [ז, יא]
ס ת'	וידבר דכל חלב [ז, כב]
בת' [יג, כח]	וידבר דהמקריב [ז, כח]
ס דור'	וידבר דקח [ח, א]
ואיש דבראש [יג, כט]	ויהי ביום השמיני [ט, א]
פ ת'	ס ת'
ואיש דבעור [יג, לח]	יין ושכר [י, ח]
ואיש כי ימרט [יג, מ]	וידבר דקחו [י, יב]
והבגד [יג, מז]	וידבר דדברו [יא, א]
ס ת'	פ ת'
וידבר דזאת תהיה [יד, א]	<ואת> אלה תשקצו [יא, יג]
פ ת'	ס דור
ואם דל [יד, כא]	ולאלה תטמאו [יא, כד] ⁸⁹
ס ת'	וזה לכם הטמא [יא, כט]
כי תבאו [יד, לג]	וכי ימות [יא, לט]
איש כי יהיה זב [טו, א]	ס ת'
פ ת'	וידבר דאשה [יב, א]
ואיש כי תצא [טו, טז]	וידבר [יג, א]
ואשה דכי ⁹⁰ ישכב [טו, יח]	דנגע צרעת ⁹⁰ [יג, ט]
ס ת'	ובשר [יג, יח]
	פ ת'

88 שלוש פרשיות נשמטו כאן, כנראה על ידי הדומות ("וזאת תורת"). גם בג' אירעה השמטה דומה, וכנראה תוקנה שם בשוליים, אלא שלא נשמר התיקון. לפי נוסחנו "וזאת תורת המנחה" (ו, ז) היא סתומה, ולפי שיטה זו נתלתה בג' האות פ"א לפנייה. אולם נראה שלפי שיטת בעל הרשימה אף פרשה זו פתוחה. השחזור המוצע פה נתמך גם מדבריו של מגייה מס"ל, המעיר על ויקרא ו, ז: "וזאת תורת סתומה" – בספר תגי נראה משם שהיא פתוחה". נימת הספק המשתקפת בדבריו מורה כנראה שגם בכתב היד שעמד לפני חלה השמטה כמו בשני כתבי היד שלנו.

89 מגייה מס"ל מעיר כאן: "בספר תגי את זה תאכלו מכל אשר במים [יא, ט] ואת אלה תשקצו מן העוף [יא, יג] סדור. אך את זה תאכלו מכל שרץ [יא, כא] ולאלה תטמאו [יא, כד] וזה לכם הטמא [יא, כט] וכי ימות [יא, לט] – ס". ומדבריו עולה שנוכרה ברשימה פרשה סתומה בוויקרא יא, כא. גם בעל מנחת שי הביא בשם ספר תגי: "אך את זה תאכלו מכל שרץ [יא, כא] ולאלה תטמאו [יא, כד] שנמנו עם הסתומות". לעומתם בשני כתבי היד של רשימתנו נזכרת פרשה סתומה רק בפסוק כד, ולא בפסוק כא (בג' שרדו כאן המילים "סדור ולאלה תטמאו. וזה לכם").

90 פסוק א פותח ב"וידבר" ואחריו "אדם כי יהיה [...] והיה בעור בשרו לנגע צרעת"; פסוק ט פותח ב"נגע צרעת". ניסוח ההפניה פה משובש, והנוסח הנכון בא בג': "[וידבר] דאדם. נגע צרעת".

91 צ"ל: אשר; וכן בהגהת מס"ל (ג' לא שרד פה).

וידבר דואל בני ישראל [כ, א]	ואשה כי תהיה זבה [טו, יט]
אמור אל הכהנים [כא, א]	פת'
פת'	ואשה כי יזוב [טו, כה]
והכהן הגדול [כא, י]	סת'
סת'	אחרי מות [טז, א]
וידבר דאיש מזרעך [כא, טז]	וזה הדבר ⁹² [יז, א]
וידבר דוינזרו [כב, א]	פת'
פת'	ואיש ⁹³ אשר יצוד [יז, יג]
ואיש כי יאכל [כב, יד]	ס דור
סת'	כמעשה ארץ כנען [יח, א]
וידבר דאשר יקריב [כב, יז]	פת'
שור או כשב [כב, כו]	איש איש אל כל שאר [יח, ו]
מועדי יי [כג, א]	וכל העריות ⁹⁴
מועדי יי [כג, ד]	סת'
כי תבאו [כג, ט]	קדשים תהיו [יט, א]
פת'	פת ⁹⁵
וספרתם לכם [כג, טו]	ואיש כי ישכב [יט, כ]
סת'	סת'
בחדש השביעי [כג, כג]	וכי תבאו [יט, כג]
אך בעשור [כג, כו]	פת'
פת' ופליגין ספרי ⁹⁶	וכי יגור [יט, לג]
	סת'

92 צ"ל: וידבר דזה הדבר; וכן בג1.

93 צ"ל: ואיש איש; וכן ג1 (סוג הפרשה לא שרד). בהגהת מס"ל: "בספר תגי ואיש איש דיצוד [יז, יג] ס", ואפשר שנתחלפו לו "סתום" ו"סדור".

94 לפי נוסחנו באות כאן אחת-עשרה פרשיות באחד-עשר פסוקים רצופים (וי' יח, ז-יז), ואילו בפסוקים יח-כג אין רווח פרשה בין פסוק לפסוק (כנראה מפני שאין הפסוקים פותחים בלשון ערוה, אף על פי שגם בהם באים איסורי ביאה ובשניים מהם [יח-יט] נזכר לשון גילוי ערוה). מן הנאמר פה אין לדעת אם רשימתנו מכוונת למסורת פרשיות כזאת או שמא היו בה רווחי פרשה נוספים. בג1 פורטו הפרשיות אחת לאחת, אלא שרק חלק מכתב היד נשתמר. נזכרו בו "ערות אביך [יח, ז] [...] ערות בת] בנך [יח, י] ערות בת אשת אביך [יח, יא] [...] ערות אחי] אביך [יח, יד] ערות כלתך [יח, טו] [...] קדושים [יט, א]". לפי חישוב הרווחים נראה כי מסורת הפרשיות של ג1 זהה לנוסחנו, ולפיכך נראה שלכך נתכוונה גם הרשימה שלנו. סיוע לכך עולה גם משתיקתו של מגיה מס"ל.

95 מגיה מס"ל מעיר על "וידבר דדבר אל כל עדת בני ישראל" [יט, א]: "בספר תגי סתום".

96 לפי הדעה החולקת באה פרשה סתומה ב"בחדש השביעי" (כג, כג) וב"אך בעשור" (כג, כו). כך עולה מן המקורות שרשמתי בספרי המסורה הבבליית, עמ' 145.

וּאִם בְּבַהֲמָה ¹⁰⁰ [כז, ט]	וַיְדַבֵּר דְּחַמְשָׁה [כג, לג]
אֶךְ בְּכוֹר [כז, כו]	וַיְדַבֵּר דְּצוֹ [כד, א]
ס ת '	וּלְקַחַת סֹלֶת [כד, ה]
«וְהָלִיךְ פְּסִיקֵי דְפִלְגִי עֲלֵיהוֹן נְהַרְדַּעִי ¹⁰¹ »	פ ת '
וְאִישׁ כִּי יִמְכֹר [כה, כט]	וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה [כד, י]
אֶךְ בְּכוֹר [כז, כו]	ס ת '
ס ד ו ר ׀	וַיְדַבֵּר דְּהוּצָא [כד, יג]
ס פ ר בְּמִדְבָר ¹⁰²	וַיְדַבֵּר דְּבַהֵר סִינֵי [כה, א]
וַיְהִי בְנֵי רְאוּבֵן [א, כ]	« פ ת ׀ » ⁹⁷
ס ת '	וּסְפֵרַת לֶךְ [כה, ח]
כָּל שַׁבָּטִים ¹⁰³	ס ת '
אֵלֶּה הַפְּקוּדִים [א, מד]	וְכִי תִמְכְּרוּ [כה, יד]
פ ת '	ס ד ו ר ׀ ⁹⁸
וַיְדַבֵּר דְּאֶךְ אֵת מִטָּה לֹוִי [א, מח]	כִּי יִמּוֹךְ [כה, כה]
ס ת ' וּפְלִיגִין סַפְרֵי ¹⁰⁴	וְאִישׁ כִּי יִמְכֹר [כה, כט]
וַיְדַבֵּר דְּאִישׁ עַל דְּגָלוֹ [ב, א]	וְכִי יִמּוֹךְ [כה, לה]
דְּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן [ב, י]	וְכִי יִמּוֹךְ [כה, לט] ⁹⁹
וְנִסַּע אֵהֶל מוֹעֵד [ב, יז]	ס ת '
דְּגַל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם [ב, יח]	אִם בַּחֲקָתִי [כו, ג]
דְּגַל מַחֲנֵה דָן [ב, כה]	וְאִם לֹא (תִּמ) תִּשְׁמְעוּ [כו, יד]
ס ת '	פ ת '
אֵלֶּה פְּקוּדֵי [ב, לב]	וְאִם עַד אֵלֶּה [כו, יח]
אֵלֶּה ¹⁰⁵ תּוֹלְדוֹת [ג, א]	וְאִם בְּזֹאת [כו, כז]
וַיְדַבֵּר דְּהִקְרַב [ג, ה]	ס ת '
וַיְדַבֵּר דְּוָאנִי [ג, יא]	וַיְדַבֵּר דְּכִי יִפְלֹא [כו, א]
וַיְדַבֵּר דְּפְקוּד [ג, יד]	פ ת '
פ ת '	

97 ההשלמה על פי 11, והיא עולה גם מן ההקשר (בין שתי קבוצות של סתומות); וכך גם לפי נוסחנו. מגיה מס"ל: "בספר תגי נמנה בכלל הסתומו' וכי תמכרו [כד, יד]". 11 קטוע כאן.

99 מן הרשימה עולה כי ב"וכי תשיג יד גר" (כה, מז) אין רווח פרשה, וזה גם נוסח 11.

100 צ"ל: בהמה; וכן מגיה מס"ל. הטעות בפ' – בהשפעת הפסוק להלן (כז, כז).

101 מחלוקת נהרדעי הושלמו על פי מגיה מס"ל.

102 11: "וידבר וידבר". התיבה הראשונה היא כותרת לספר במדבר והשנייה ציון של פרשה. אולם הדבר תמוה, שהרי בדרך כלל אין מציינים את הפרשה שהחומש פותח בה.

103 כלומר שאר אחד-עשר השבטים: במ' א, פס' כב, כד, כו, כח, ל, לב, לד, לו, לח, מ, מב.

104 מחלוקת זו לא צוינה בג1.

105 נוסחנו: "ואלה". במקום זה מסתיים הדרך הראשון ומתחיל הדרך השני של קטע הגניזה 11 (T-S D1, 105),

יברכך [ו, כד]	ולקחת [ג, כז]
יאר [ו, כה]	ויאמר (דהקרב) דפקוד כל בכור [ג, מ]
ישא [ו, כו] ¹⁰⁷	ס ת'
ויהי ביום כלות [ז, א]	וידבר דקח [ג, מד]
ויהי המקריב [ז, יב]	וידבר דנשא [ד, א]
ס ת'	וידבר דאל תכריתו [ד, יז]
ושאר כל שבט ¹⁰⁸	וידבר דנשא בתר' [ד, כא]
זאת חנכת [ז, פד]	פ ת'
פ ת'	בני מררי [ד, כט]
וידבר דבהעלתך [ח, א]	ופקודי בני גרשון [ד, לח]
קח את הלויים [ח, ה]	« ס ת » ¹⁰⁶
פ ת' ¹⁰⁹	וידבר דצו [ה, א]
וידבר דזאת [ח, כג]	וידבר דכי יעשו [ה, א]
ס ת'	וידבר דכי תשטה [ה, יא]
וידבר דמדובר [ט, א]	וידבר דכי יפלא [ו, א]
וידבר דאיש איש [ט, ט]	פ ת'
וביום הקים [ט, טו]	וזאת תורת הנזיר [ו, יג]
עשה לך [י, א]	ס ת'
ויהי בשנה השנית [י, יא]	כה תברכו [ו, כב]
פ ת'	פ ת'
ונסע דראובן [י, יח]	
ס דו ¹¹⁰	

שנשמר בשלמותו. גם בדף הזה נכתב תחילה "אלה", והוספה אחר כך וי"ו בימין המילה. בסוף הדף הקודם של ג נכתבה תחילת התיבה "אל", ומכאן שכותב הרשימה אכן כתב "אלה" בלא וי"ו.

106 תיבת "סת" הושלמה על פי ג. חסרונה של תיבה זו ניכר גם מכך שלפניה ואחריה באות קבוצות פרשיות פתוחות.

107 לא נזכר פה "ושמו" (ו, כז), ואפשר שלא הייתה בו פרשה לפי שיטת רשימה זו (ג חסר פה; ראה ההערה הבאה).

108 כלומר שאר אחת-עשרה הפרשיות של קרבנות הנשיאים (במ' ז, פס' יח, כד, ל, לו, מב, מח, נד, ס, סו, עב, עח). בגו נשמט מן הרשימה קטע מ"וזאת תורת הנזיר" (ו, יג) ועד "שבטי". ייתכן שההשמטה הושלמה בשוליים ולא נשתמרה (בגוף כתב היד ניכרת השלמה של המילים "וידבר דבר? [=דכה?]").

109 באות פה שתי קבוצות רצופות של פרשיות פתוחות, בניגוד לשיטת הרשימה, וכך גם בגו. נראה שסיבת הדבר בכלל שנקבע ביחס לקרבנות הנשיאים: הפרשה הראשונה סתומה ושאר הפרשיות העוסקות בקרבנות הנשיאים פתוחות, כולל פסקת הסיכום. אחר כך חזרות הרשימה לפירוש השוטף ומסרת על שתי פרשיות פתוחות בפרשת בהעלתך.

110 מגיה מס'ל מוסר כאן הערה שאינה ברורה: "כתוב בספר תגי ונסע דראובן [י, יח] סדור. עוד כתו' שם בני משין [?] דגל דראובן [י, יח] דגל דאפרים [י, כב] דגל דדן [י, כה] ס'. ויאמר דחובב [י, כט] ס'". בעניין דגל ראובן – הדברים נראים סותרים מניה וביה; ובעניין דגל דן נמסר פה על פסקה שאינה נזכרת בפ.

ונסע דאפרים [י, כב]	וידבר דכי תבאו [טו, א]
וַיֹּאמֶר לַחֲבַב [י, כח]	« ¹¹⁴ וַיֹּדֵבֶר דִּבְכַאכֶם [טו, יז]»
ס ת'	פ ת'
ויהי בנסע [י, לה]	«וכי תשגו [טו, כב]
ס ת' ודמליה קמיה סימן	ואם נפש [טו, כז]
ויהי העם [יא, א]	ס ת'»
פת' ודמי ליה מלמעלה באמצע פת'	ויהיו בני ישראל [טו, לב]
נמצא ויהי בנסע מלפניו ומאחריו סימן	פ ת'
פ'ת' צרור ¹¹¹	ויאמר דמות [טו, לה]
ויאמר דאספה לי [יא, טז]	ס'
היד יוי תקצר [יא, כג]	ויאמר דועשו להם ציצית [טו, לז]
ותדבר מרים [יב, א]	ויקח קרח [טז, א]
פ ת'	פ ת' ¹¹⁵ ?
ויאמר דפתאם [יב, ד]	וידבר דהבדלו [טז, כ]
ס ת'	וידבר דהעלו [טז, כג]
ויאמר דאשה ¹¹² [יב, יד?]	ס ת'
שלח לך [יג, א]	ויאמר ¹¹⁶ דאמר [יז, א]
פ ת'	וילונו [יז, ו]
ותשא כל העדה [יד, א]	פ ת' ¹¹⁷
ס ת'	וידבר דהרומו [יז, ט]
ויאמר דעד אנה [יד, יא]	ס ת'
וידבר <דעד> מתי [יד, כו]	
פ ת' ¹¹³	

- 111 ג: «ויהי בנסע ס' ודמי ליה קמי סימן» ויהי העם כמתאננים פ' ודמי ליה מלמעלה באמצע פ' נמצא ויהי בנסע מלפניו ומאחריו סימן פת' צריך. מגיה מס'ל: «כתוב בספר תגי [...] ויהי בנסע [י, לה] רמי ליה קמיה סימ' פ כדין סימנא נ. ויהי העם [יא, א] רמי ליה באמצע מלעילא פ כהדין סימנא נ. ונמצא ויהי בנסע מלפניו ומאחריו סימן פ'''.
- 112 צ"ל: דואביה; וכן ג: «ויאמר' דפתאום <ו>דאביה».
- 113 תיבה זו מיותרת (שהרי גם הפרשה הבאה פתוחה), ואיננה בגי.
- 114 שלוש הפרשיות החסרות פה חסרות גם בג, והושלמו שם בשולי הדף. ההשלמה נתמכת גם משתיקתו של מגיה מס'ל.
- 115 ברשימתנו קשה להבחין אם כתוב "סת" או "פת", אבל ג, נוסחנו וכן שיטת הסירוגין של הרשימה מורים כולם שצ"ל "פת".
- 116 צ"ל: וידבר; וכן ג.
- 117 בניגוד לכתבי היד פ ג ו בניגוד לנוסחנו אומר כאן מגיה מס'ל: «בספר תגי נראה שהיא סתומה». אולם בדבריו ניכרת נימה של ספק. ככל הנראה נשמטה תווית בכתב היד שהעתיק ממנו, והוא הריגש שיש כאן שיבוש ברשימה.

ויסעו מהר [כא, ד]	וידבר דוקה [יז, טז]
¹¹⁹ אז ישיר ישראל [כא, יז]	ויאמר דהשב [יז, כה]
וישלח משה ¹²⁰ [כא, כא]	ויאמרו בני ישראל [יז, כז]
פ ת ' פ	פ ת ' פ
וירא בלק [כב, ב]	ויאמר דאתה [יח, א]
«ויאמר בלק דלכה» ¹²¹ [כג, כז]	ס ת ' ס
פ ת ' ס	וידבר דמשמרת [יח, ח]
וישב ישראל [כה, א]	פ ת ' פ
«פ ת ' פ»	ולבני לוי [יח, כא]
ויאמר דהוקע [כה, ד]	ס ת ' ס
ס ¹²² , «	וידבר דאל הלויים תדבר [יח, כה]
«וידבר דפינחס [כה, י']	זאת חקת ¹¹⁸ [יט, א]
וידבר דצורר [כה, טז]	ויבואו בני ישראל [כ, א]
ויאמ' דויהי אחרי המגפה [כו, א]	פ ת ' פ
פ ' פ	קח את המטה [כ, ז]
ראובן [כו, ה]	ויאמר דיען [כ, יב]
ס ד ו ר	וישלח משה [כ, יד]
ושאר כל שבטיא ס' ב' מ' ¹²³ »	ס ת ' ס
אלה בני דן [כו, מב]	ויסעו מקדש [כ, כב]
דפליגי סיפרי הני אמרי סת' והני אמרי	פ ת ' פ
סדור ¹²⁴	וישמע הכנעני [כא, א]
וידבר דלאלה [כו, נב]	ס ת ' ס
פ ת ' פ	

- 118 בג' : "וידבר דאל הלויים. וידבר דזאת חקת התורה". אין הבדל משמעות בין הנוסחים, אך ייתכן שנוסח רשימתנו התגלגל מנוסח הדומה לזה של ג1.
- 119 בג1 חלה כאן השמטה, והושלם בשוליים אחרי "ויסעו מהר": "פ' אז ישיר ס' וישלח ישראל [פ'] וירא בלק ס' וישב ישראל". לפי השלמה זו פרשת אז ישיר סתומה, בניגוד לרשימתנו.
- 120 צ"ל: ישראל; וכן ג1 (בשוליים; ראה ההערה הקודמת).
- 121 נוסח פ כאן הוא משובש: "וירא בלק דויכה סת'". הנוסח המקורי עולה מעדותו של מגיה מס"ל: "בספ' תגי וירא בלק [כב, ב] ויאמר בלק דלכה נא אקחך [כג, כז] ס'". בהערת התיקון בשולי ג1 נזכר רק "וירא בלק ס'".
- 122 על המקום הזה דילגו שני כתבי היד (פ, ג1), כל אחד באופן אחר. השחזור מבוסס על עדות ישירה של מגיה מס"ל: "בספ' תגי ויאמר דהוקע [כה, ד] ס'".
- 123 קטע זה נשמט בפ' והושלם על פי ג1. בסופו נאמר כי בשבט ראובן אין רווח פרשה ובשאר השבטים באה פרשה סתומה, למעט ("בר מן") שבט דן שנחלקו בו.
- 124 ג1: "פליגין בה חד אמ' סדור". אפשר שחלה השמטה בנוסח זה, אך אפשר להבין כי השיטה האחרת סבורה שאין שבט דן שונה משאר השבטים, וממילא יש בו פרשה סתומה. מנחת שי מצטט מרשימתנו בלשון זה: "ראובן בכור ישראל, סדור, ושאר כל השבטים סתומות, בר מן אלה בני דן דפליגי סופרי", חד אמר סתומה וחד אמר סדור", ולשונו של מגיה מס"ל קרוב ביותר ללשון הזה.

השמיני [כט, לה] ¹²⁹	אלה ¹²⁵ פקודי [כו, נו]
ראשי המטות [ל, ב]	ותקרבנה [כו, א]
נקם נקמת [לא, א]	ס ת'
פ ת'	ויאמר דִּבְרֵן בנות [כו, ו]
ויצאו משה [לא, יג]	ויאמר דעלה [כו, יב]
ויאמר אלעזר [לא, כא]	פ ת'
ס ת'	ויאמר ¹²⁶ דיפקד [כו, טו]
ויאמר דשא [לא, כה]	ויאמר דקח לך [כו, יח]
ומקנה רב [לב, א]	ס ת'
פ ת'	וידבר דצו [כח, א]
ויאמרו אם נא ¹³⁰ [לב, ה]	וביום השבת [כח, ט]
ויגשו [לב, טז]	פ ת'
ס ת'	ובראשי חדשיכם ¹²⁷ [כח, יא]
ויאמר אליהם [לב, כ]	ובחדש הראשון [כח, טז]
אלה מסעי [לג, א]	וביום הבכורים [כח, כו] ¹²⁸
פ ת'	ובחדש השביעי [כט, א]
וישמע הכנעני [לג, מ]	ובעשור לחדש [כט, ז]
וידבר והורשתם [לג, נ]	ובחמשה עשר [כט, יב]
ס ת'	וביום השני [כט, יז]
וידבר דאשר תפל [לד, א]	וביום השלישי [כט, כ]
וידבר דאלה שמות [לד, טז]	וביום הרביעי [כט, כג]
וידבר דונתנו [לה, א]	ס ת'
וידבר דוהקריתם [לה, ט]	החמישי [כט, כו]
ויקברו ראשי [לו, א]	הששי [כט, כט]
פ ת'	השביעי [כט, לב]

- 125 כך גם ג. נוסחנו: "ואלה".
- 126 נוסחנו: "וידבר". בגו נכתבה תיבת "וידבר" על המחק, וכנראה נכתב גם שם בתחילה "וויאמר".
- 127 בגו נתלתה פה האות פ"א מעל השורה. לפי פ והנוסח המקורי של גו הפרשה היא סתומה, וכך מעיד גם מגיה מס"ל; ואילו לפי נוסחנו ולפי היד השנייה בגו – הפרשה היא פתוחה.
- 128 לדברי מגיה מס"ל הפרשה הזאת והפרשה שאחריה הן פתוחות: "כתוב בספר תגי ובראשי חדשיכם [כח, יא] ובחדש הראשון [כח, טז] ס'. וביום הביכורים [כח, כו] ובחדש השביעי [כט, א] פ". כך עולה גם מרשימת מ510.
- 129 תיבת "השמיני" לא נרשמה בגו, והושלמה שם בשוליים ואחריה סמ"ך. אחרי "ובראשי" [כח, יא] ו"בחדש השביעי" [כט, א] נתלתה האות פ"א. כל אלה נעשו לפי מסורת פרשיות הדומה לנוסחנו, אולם שיטת הרשימה – אחרת. מגיה מס"ל מעיר: "כתו' בספר תגי חמשי [כט, כו] ששי [כט, כט] שביעי [כט, לב] שמיני [כט, לה] – פ". נתונים אלה מתאימים לפ, אולם אין מקומה של התווית "פתוח" כאן אלא להלן, אחרי "נקם נקמת". אפשר שלכך נכתוון גם מגיה מס"ל, אלא שהתמקד בשינוי שברשימת קרבנות החג.
- 130 נוסחנו: "אם מצאנו" בלא תיבת "נא". ג: "וויאמרו אם מצאנו".

ועתה ישראל [ד, א]	«והלין פסוקי דפלוגי עליהון נהרדעי ¹³¹
כי תוליד [ד, כה]	וידבר דאך את מטה לוי (פש?) [א, מח]
אז יבדיל [ד, מא]	ס'
ויקרא משה [ה, א]	בני מררי [ד, כט]
פת'	ס דור
אנכי [ה, ו]	בהעלותך [ח, א]
לא יהיה [ה, ו] ¹³³	ונסע דראובן [י, יח]
לא תשא [ה, י]	ס'
שמור [ה, יא]	ויאמר דהוקע אותם [כה, ד]
כבוד [ה, טו]	פ'
לא תרצח [ה, טז]	ויאמר דעלה אל הר [כו, יב]
ולא תנאף [ה, טז] ²	ס''
ולא תגנוב [ה, טז] ³	
ולא תענה [ה, טז] ⁴	
ולא תחמוד [ה, יז]	ספר אלה הדברים
ולא תתאוה [ה, יז] ²	ויאמר יוי רב לכם [ב, ב]
את הדברים [ה, יח]	ונפן ונעבור [ב, ח ²]
ס ת'	ויאמר דאל תצר [ב, ט]
שמע [ו, ד]	וידבר דאתה עובר [ב, יז]
מזוזות ¹³⁴	וידבר דראה החלת ¹³² [ב, לא]
פת'	ואתחנן [ג, כג]
	ס ת'

- 131 מחלוקות נהרדעי הושלמו על פי מגיה מס"ל.
- 132 נוסחנו: "ויאמר [...] ראה החלתי". בגז נכתבה חיבת "ויאמר" על המחק, וכנראה נכתב שם תחילה "וידבר" כברשימתנו.
- 133 פרשה סתומה במקום הזה מתאימה ל"טעם העליון" הטברני, ולפיו מסתיים פה הדיבר הראשון. מקורה של החלוקה הזאת בבבל – ראה מ' ברויאר, "חלוקת עשרת הדיברות לפסוקים ולדיברות", עשרת הדיברות בראי הדורות, בעריכת ב"צ סגל, ירושלים תשמ"ו, עמ' 252. נמצא שלפנינו עדות על חלוקת פרשיות בבליית המתאימה למסורת הקריאה של בבל.
- עם זאת יש להעיר כי העדות הזאת היא יחידה: ברשימתנו גופה אין פרשה ב"לא יהיה" בספר שמות (ובאופן מוזר עשרת הדיברות בשמות נחלקים לתשע פרשיות ובדברים לאחת-עשרה); ברשימת הפרשיות הבבליית 510M חלוקת הפרשיות מתאימה לנוסח המקובל, בין בשמות ובין בדברים; וכך גם חלוקת הפרשיות העולה מהערות המסורה הבבליית לספר דברים (עופר, המסורה הבבליית, עמ' 154–155).
- 134 1ג: "שמע דמזוזות". המילה "מזוזות" באה להלן (ו, ט), ומוזר שנוקקה הרשימה למילת רמז הבאה בסוף הפרשה. לא ייתכן לפרש שהכוונה היא לרווח פרשה לפני "וכתבתם" (ו, ט), כי אז היה המסרן מביא את חיבת "וכתבתם". ולפיכך נראה כי אין פה אלא הערה על כתיב חיבת מזוזות. יוער כי לפי המסורה שלנו הכתיב הוא מזוזות; אולם התלמוד הבבלי (מנחות לד ע"א) קובע: "מזוזות כתיב", ואפשר שזו גם דעת הרשימה שלנו. ייתכן שייחסו חשיבות מיוחדת לשאלת הכתיב הזאת, שיש לה משמעות הלכתית, ולכן נזכרה כאן אף שאין רשימתנו עוסקת בשאלות של כתיב.

והיה כי יביאך דובתים [ו, י]	כי יסיתך [יג, ז]
לא תנסו [ו, טז]	כי תשמע [יג, יג]
כי ישאלך [ו, כ]	בנים אתם [יד, א]
כי יביאך דונשל [ז, א]	לא תאכל [יד, ג]
לא מרבכם [ז, ז]	את זה תאכלו [יד, ט]
וידעת כי יוי [ז, ט]	כל צפור [יד, יא]
ס ת'	ס ת'
והיה עקב [ז, יב]	עשר תעשר [יד, כב]
פ ת'	פ ת'
כי תאמר [ז, יז]	מקצה שלש [יד, כח]
ס ת'	מקץ שבע [טו, א]
כל המצוה [ח, א]	כי יהיה בך [טו, ז]
והיה אם שכח [ח, יט]	כי ימכר [טו, יב]
שמע דאתה [ט, א] ¹³⁵	ס ת'
בעת ההיא דפסל [י, א]	(כל צפור סת) כל הבכור [טו, יט]
ועתה ישראל [י, יב]	שמור את חרש [טז, א]
פ ת'	פ ת'
כי הארץ [יא, י]	שבעה שבועות [טז, ט]
והיה אם שמוע [יא, יג]	ס ת' ¹³⁶
ס ת'	חג הסכות [טז, יג]
כי אם שמור [יא, כב]	פ ת'
פ ת'	שפטים [טז, יח]
ראה [יא, כו]	לא תטע לך [טז, כא]
והיה כי יביאך דגריזים [יא, כט]	לא ¹³⁷ תקים [טז, כב]
כי ירחיב [יב, כ]	לא תזבח [יז, א]
כי יכרית [יב, כט]	כי ימצא [יז, ב]
ס ת'	ס ת'
כי יקום [יג, ב]	כי יפלא [יז, ח]
פ ת'	פ ת'

135 מגיה מס"ל: "בס' תגי קום רד דראיתי [ט, יב-יג] - ס'. ע' שם [=עוד שם?] בעת דפסל [י, א] בעת דהבדיל [י, ח] ועתה ישראל [י, יב] - פ'". העדות על פרשה סתומה ב"קום רד דראיתי", היינו בפרק ט פסוק יב, ואולי גם פסוק יג, והעדות על פרשה פתוחה ב"בעת דהבדיל" - אינן באות בפ ובג1.

136 לדברי מגיה מס"ל: "בספר תגי שבעה שבעת [טז, ט] חג הסכת [טז, יג] - פ'".

137 צ"ל: ולא.

לא תראה דחמור [כב, ד]	כי תבוא דאשימה [יז, יד]
לא יהיה כלי [כב, ה]	לא יהיה לכהנים [יח, א]
ס ת'	וזה יהיה [יח, ג]
כי יקרא קן צפור [כב, ו]	וכי יבא הלוי [יח, ו]
פ ת'	כי אתה [יח, ט]
כי תבנה [כב, ח]	כי הגויים [יח, יד] ¹³⁸
לא תזרע [כב, ט]	כי יכרית [יט, א]
לא תחרש [כב, י]	ס ת'
לא תלבש [כב, יא]	וכי ירחיב דהכא ¹³⁹ [יט, ח]
גדילים [כב, יב]	ס דור
כי יקח דושם לה [כב, יג]	וכי יהיה איש [יט, יא]
ואם אמת [כב, יד]	פ ת'
כי ימצא דבעולת [כב, טו]	לא תסיג [יט, יד]
« ס ת' » ¹⁴¹	לא יקום [יט, טז]
כי יהיה נער [כב, טז]	כי תצא [כ, א]
פ ת'	כי תקרב [כ, י]
ואם בשדה [כב, טז]	כי תצור [כ, יט]
כי ימצא דנער [כב, טז]	ס ת'
לא יקח איש [כג, א]	כי ימצא [כא, א]
לא יבא פצוע דכא [כג, ב]	פ ת'
לא יבוא ממזר [כג, ג]	כי תצא [כא, י]
לא יבוא עמוני [כג, ד]	כי תהייך [כא, טז]
לא תדרש [כג, ז]	כי יהיה ¹⁴⁰ לאיש בן [כא, יח]
לא תתעב [כג, ח]	וכי יהיה באיש [כא, כב]
כי תצא מלחמה ¹⁴² [כג, י]	לא תראה דשור [כב, א]

138 במקום זה אין רווח פרשה לפי נוסחנו, אולם יש בו סימן של סדר חדש, וסימן כזה בא בדרך כלל במקום שיש בו רווח פרשה (פרט למקרים שיש קטע ארוך במקרא בלא הפסק פרשה). נראה אפוא שחלוקת הסדרים התבססה על מסורת שלפיה היה כאן רווח פרשה.

139 נוסחנו: "ואם ירחיב". בגו תיבת "ואם" נכתבה על המחק, ונראה שתחילה נכתב גם שם "וכי". תיבת "דהכא" באה להבחין בין פסוקנו ובין "כי ירחיב" שלעיל (יב, כ), מקום שבהו בו פרשה סתומה. וגם זו ראייה שאכן מחבר הרשימה כתב "וכי ירחיב".

140 כאן מסתיים ג1.

141 באות פה שתי קבוצות רצופות של פרשיות פתוחות, וזאת בניגוד לשיטת הרשימה. אין ספק שנשמטה התיבה "סת" במקום כלשהו. הצעת השחזור שהובאה פה מבוססת על דברי מגיה מס"ל, המעיר רק על "כי יהיה" (כב, כג) שהיא פתוחה. כך עולה גם מרשימת הסתומות במס"ל, המשקפת מסורת פרשיות הקרובה מאוד לזו של רשימתנו. על פי נוסחנו כל הפרשיות שמ"כי יקרא קן צפור" (כב, ו) ועד "זכור" (כה, יז) הן סתומות.

142 צ"ל: מחנה.

כי תכלה [כו, יב]	לא תסגיר [כג, טז]
היום הזה [כו, טז]	לא תהיה קדשה [כג, יח]
ס ת'	לא תביא אתנן [כג, יט]
ויצו דשמור [כז, א]	לא תשיך [כג, כ]
פת'	כי תדור [כג, כב]
וידבר משה [כז, ט]	כי תבא בכרם [כג, כה]
ויצו משה [כז, יא]	כי תבא בקמת [כג, כו]
וארורי כולן ¹⁴⁶	כי יקח איש אשה ובעלה [כד, א]
ס ת'	כי יקח איש אשה חדשה [כד, ה] ¹⁴³
והיה אם שמוע [כח, א]	כי ימצא איש גונב [כד, ז]
והיה אם לא תשמע [כח, טו]	השמר [כד, ח]
פת'	זכור דמרים [כד, ט]
אלה דברי הבר' [כח, טז]	כי תשה [כד, י]
ס ת'	לא תעשק [כד, יד]
ויקרא משה [כט, א]	לא יומתו [כד, טז]
אתם נצבים [כט, ט]	לא תטה [כד, יז]
פת'	כי תקצור [כד, יט]
והיה כי יבואו [ל, א]	כי תחבוט [כד, כ]
ס ת'	כי תבצור [כד, כא]
כי המצוה [ל, יא]	כי יהיה ריב [כה, א]
פת'	לא תחסום [כה, ד]
ראה נתתי לפניך [ל, טו]	כי ישבו אחים [כה, ה]
ס ת'	כי ינצו [כה, יא]
וילך משה [לא, א]	לא יהיה לך בכיסך [כה, יג]
פת'	לא יהיה לך בביתך [כה, יד] ¹⁴⁴
	כלם סתומות ¹⁴⁵
	זכור דעמלק [כה, יז]
	והיה כי תבוא [כו, א]
	פתוח

143 מגיה מס"ל: "לא יחבל [כד, ו] גם היא סתומ' בתגי'".

144 מגיה מס"ל מוסיף כאן פרשה סתומה: "לא יהיה לך בביתך [כה, יד] אבן שלמה וצדק [כה, טו] שתיהן סתומות בס' תגי'".

145 הלשון "כלם סתומות" בא פה לראשונה – מפני אורך הרשימה, המכילה 34 פרשיות. במסורה הבבלית המונח פיסקא בא בלשון זכר (ראה עופר, המסורה הבבלית, עמ' 139), וגם בגוף הרשימה שלנו מצוי לשון זכר (פתוח – פעמיים; "סתום" – פעם אחת; "סדור" – כעשרים פעם). גם לשון נקבה בא כמה פעמים, כגון בכותרת הרשימה ובחתימתה ובפסקה המגדירה מהי פרשה פתוחה וסתומה. אפשר שבמקומות שבה לשון נקבה לא נשמר הלשון המקורי.

146 לפי הנאמר פה, בכל שנים-עשר הפסוקים הפותחים ב"ארור" (כו, טו-כו) יש רווח פרשה. לפי נוסחתנו אין רווח פרשה ב"ארור שכב עם אשת אביו" (כו, כ). אפשר גם לפסק אחרת – "כולן סת'"; ואין הבדל משמעות בין שתי אפשרויות הקריאה.

וּזְאת הַבְּרָכָה [לג, א]	וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ [לא, ז]
פ ת	ס ת
יְחִי רֵאוּבֵן [לג, ו]	הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ [לא, יד] ¹⁴⁷
וּזְאת לַיהוּדָה [לג, ז]	פ ת
ס ת	הֵנָּךְ שׁוֹכֵב [לא, טז]
וּלְלוֹי [לג, ח]	וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה [לא, ל]
פ ת	ס ת
לְבִנְיָמִין [לג, יב]	הָאֵזִינוּ [לב, א]
וּלְיוֹסֵף [לג, יג]	פ ת
וּלְזַבּוּלֹן [לג, יח]	הַלְיוּי [לב, ו]
וּלְגַד [לג, כ]	פְּלִיגִין עַל כְּתוּבָה אֲמַרִין הַ לְיוּי צְרִיךְ לִמְכַתֵּב
וּלְדָן [לג, כב]	וּבְאוּרִיתִיָּה דַרְבַּי יְהוּדָה בַּר יַחֲזַקְאֵל הַ לְיוּי
וּלְנַפְתָּלִי [לג, כג]	בְּחֻדָּא מִלְתָּא כְּתִיב
ס ת	וְכֵן הִלְכְתָּא ¹⁴⁸
וּלְאִשֶׁר [לג, כד]	וַיְבֹא מֹשֶׁה [לב, מד]
פ ת	פ ת
וַיַּעַל מֹשֶׁה [לד, א]	וַיְדַבֵּר דְּבַעֲצָם [לב, מח]
ס ת	ס ת

וכד קרי קרויא דמשלם אוריתא פתח וימת שם משה במסת¹⁴⁹ דלא נמנע מתמניא פְּסִיכְוִי. לעיני כל ישראל בפלגות חיטי.¹⁵⁰

147 מגיה מס"ל: "בספר תגין ויכתב משה [לא, ט] הן קרבו ימיך [לא, יד] – פ'. הנך שכב [לא, טז] ויכתב משה [לא, כב] ויצו משה [לא, כה] וידבר משה באזני [לא, ל] – ס". בדבריו אלה יש תוספת של שלוש פרשיות לעומת פ: ויכתב משה (פס' ט), ויכתב משה (פס' כב), ויצו משה.

148 בכ"י מס' 70 של המסורה הבבלית מובאות שלוש דעות בכתיב המילה. הדעה המובאת אצלנו ראשונה ("ה" – מילה לעצמה) מובאת שם בשם סוראי; הכתיבה כמילה אחת מיוחסת גם שם ליהודה בר יחזקאל (אך אין שם פסק הלכה כברשימתנו); ועוד באה שם דעה שלישית בשם דבי ילתא, ולפיה "הל" לחוד ושם ה' לחוד: "הליי – החד כתיבסיפרא דיהודה בר יחזקאל. ובסיפרי דבית ילתא כתבין הל לחוד וקודשא לחוד. וסוראי אמרין הי לחוד ליי לחוד". ראה עופר, המסורה הבבלית, עמ' 393. המקום הזה הוא המקום היחיד ברשימתנו שזוכר בו פסק הלכה לגבי מחלוקת.

149 כלומר קורא כמות פסוקים שלא תפחת משמונת הפסוקים האחרונים (השווה תרגום יונתן לשמואל ב א, כא: "כמיסת דיעבדון מינה חלתא", כלומר כשיעור שיוציאו ממנו חלה).

150 השווה בבלי מנחות ל ע"א: "והא"ר יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: לעיני כל ישראל באמצע הדף! והיא באמצע שיטה איתמר. רבנן אמרי: אף באמצע שיטה. רב אשי אמר: באמצע שיטה דווקא. והלכתא: באמצע שיטה דווקא". מסקנת הסוגיה שם מתאימה לדברי רשימתנו.

כל פסקא דסיים ומשכחת ליה דסדור עביד ליה סתו'ס'ס'
 וכל פסקא פת' דפתיח ומשכחת ליה דסיים עביד ליה פתיח
 וכד בעית פלוגתא למעבד עביד הכין ן ן
 וכד בעית למינקוד נקוד הכין ן ן ן
 וסימנא דפלוגתא ודסתים ודפתיח ן ן ס ן ן ן ן

זו היא פרשה פתוחה כל שכותב מראש השיטה והולך וסיים את הפרשה באמצע שיטה או בישלש או שיש שם (שם) כדי לכתוב שלוש תיבות שלשלש שלש אותיות זו היא פתוחה. שיטה אחרת פ' יניח שטה אחת פנויה ומתחיל בשלישית זו היא פתוחה¹⁵¹ פתוחה. ואי זו היא סתומה כל שכותב מכאן ומכאן ומניח באמצע שיטה בשעור לכתוב שם תיבה שלשלש אותיות זו היא סתומה פחות מיכאן אינה סתומה. ואם סיים את הפרשה ואין שם כדי להניח כשעורה זה או שסיים בסוף שיטה חוזר ומניח בשטה אחרת כשעור הזה ויתחיל בפרשה אחרת זו היא סתומה. ואיזה הוא סדור כל שכותב והולך בין פרשה לפרשה כשעור שתי אותיות זה הוא סדור.¹⁵²

ופי נסכה אכרי	כי יסיחך [יג, ז]
בעד ויצו משה פת' ¹⁵³ קאל	פת'
בפלגות חיטי סליק ספרא	לא תטה [כד, יז]
הני פסוקי דפליגי עליהון נהרדעא	כי תחבוט [כד, כ]
לא מרבכם [ז, ז]	כי תבצור [כד, כא]
וידעת [ז, ט] ¹⁵⁴	סת'

- 151 המילה כתובה בגליון על המחק, ומשמעותה אינה ברורה.
- 152 השווה הדברים שמביא בעל מחזור ויטרי בשם "סידור קדמוני" (הערה 37 לעיל). יש הבדלים ניכרים בין שני המקורות, והזיקה ביניהם טעונה דיון. ועייין גם מה שנאמר לעיל על פרשה סדורה.
- 153 בעל הרשימה מביא את מחלוקות נהרדעי על יסוד "נוסחה אחרת", היינו כתב יד נוסף המחזיק את הרשימה. אולם קשה להבין את מה שהוא מוסר על מיקומה של הרשימה הזאת בכתב היד. צפוי שרשימה כזאת תופיע בסוף רשימת הפרשיות של ספר דברים, אך פרשת ויצו משה אינה באה בסוף הספר. ברשימתנו נזכרת פרשה סתומה ב"ויצו משה" בדברים כז, יא. לפי מגיה מס"ל באה פרשה סתומה גם ב"ויצו משה" בדברים לא, כה (ראה לעיל הערה 147). ושמא צריך להגיה פה "וי על משה" (דב' לד, א), שהיא באמת הפרשה האחרונה בתורה (אך לפי רשימתנו היא סתומה). המילים "בפלגות חיטי" באות ברשימתנו, בסיומו של המשפט העוסק בכתיבת השורה האחרונה בתורה: "לעיני כל ישראל בפלגות חיטי". ואכן זהו המקום המתאים לרשימת המחלוקות. ייתכן שאחרי המילים האלה נכתב המשפט "סליק ספרא".
- 154 הפתיחה הזאת מתאימה גם לפסוקים אחרים (ח, ה; ט, ג; ט, ו), אולם תחילת הרשימה הזאת של מחלוקות נהרדעי הועתקה גם בשני כתבי יד בסוף המסורה הבבלית הקדומה על מספר הפסוקים במקרא (כ"י ברן 419 [ס' 2299] וכ"י הקהילה היהודית ברומא מס' 16 משנת 1496 [ס' 46305]; ראה עופר, המסורה הבבלית, עמ' 182). הלשון שם – "הני פסקי דפליגי עליהן ספרי נהרדעי לא מרבכם וידעת כ"י י" – מורה על דברים ז, ט. מלשון רשימתנו משמע שיש פרשה פתוחה ב"לא מרבכם" וב"וידעת", וזאת בניגוד לגוף הרשימה, שנמסר בה שיש פרשיות סתומות בשני המקומות האלה. אולם על פי נוסחנו וכתבי היד ל, ש (ששון 5702) אין פה רווח פרשה כלל, ולפיכך נראה שזאת גם דעתם של החולקים כאן ונשמטה המילה "סדור".

וּזְאֵת לַיהוּדָה [לג, ז]	וּיקְהֵל מֹשֶׁה ¹⁵⁵ [לא, ז?]
ס ד ו ר	ס ד ו ר
וּלְלוּי [לג, ח]	וּיִכְתֹּב מֹשֶׁה [לא, ט]
ס ת '	ס ת '
הֲלֹא הוּא כְמוֹס [לב, לד]	וּיֵאמֶר הַדְּהַן [לא, טז]
פְּלִיגְתָא ¹⁵⁶	ס ת '

וכל פסקתא דסתומה ומשכחת ליה סדורה עבידתיה סתומין
 וכל פסקא דפתוחה משכחת ליה סתומה עבידתיה פתוחה
 וכי בעי למעבד פלגתן עבידיה כיון
 וכי בעית למנקד הכן נקודן זן זן
 וסימנא דסיך' יי' וב' ור' וזו'
 סליק ליה ספר פרשיות פתוחות וסתומות וסדורות:
 ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה
 אם שגיתי וטעיתי במעשי רחמני אלוה עושי אמן

תיקון שירת האזינו¹⁵⁷

מן "האזינו" [דב' לב, א] עד "וישמן" [שם לב, טו] ראשי פסוקים בראשי הטורין,
 ומן "וישמן" עד "כי אשא" [שם לב, מ] ראשי פסוקין בפלגות הטורין,
 ומן "כי אשא" עד סופה ראשי פסוקין בראשי הטורין.

155 לפי המקום ברשימה נראה שצ"ל: ויקרא משה. הכוונה לדברים לא, ז (ושמא לדברים כט, א).
 156 מהות המחלוקת לא נתפרשה פה, וכיוון שמדובר בפסוק מתוך שירת האזינו, רחוק הוא שיש פה מחלוקת בענייני סתומות ופתוחות. אפשר שהמחלוקת קשורה לחלוקת הפסוקים: הפסוק שאחרי הפסוק הזה (לב, לה) נחלק לשניים לפי מסורת בבל: "לי נקם" בפסוק לעצמו ו"כי קרוב יום אידם" בפסוק לעצמו (ראה עופר, המסורה הבבלית, עמ' 157). ושמא הייתה שיטה שצירפה את פסוק לד עם תחילת פסוק לה: "הלא הוא כמס עמדי חתום באוצרתי; לי נקם ושלם לעת תמוט רגלם". אולם כנגד הסברה הזאת יש לטעון כי עניינה של רשימתנו הוא כתיבת התורה ולא קריאתה. עיקר עניינה בפתוחות וסתומות, וגם קטעי הלואי עוסקים בענייני הכתיבה: כתיבת המילים הליי ומזויות, הסימניות בפרשת ויהי בנסע וכתיבת שלוש המילים האחרונות בתורה ("לעיני כל ישראל"). החרג היחיד לכך הוא הקביעה שהקורא המסיים את התורה צריך לקרוא את שמונת הפסוקים האחרונים יחדיו. לפיכך נראה כי המחלוקת הנוכרת פה קשורה לכתיב התיבה הלוא. המסורה הגדולה של כ"י ש לדברים לב, ו והמסורה הגדולה בדפוס מקראות גדולות רפ"ד לבמדבר יג, ד ומסורת כי יש מחלוקת בכתיב המילה הלוא בפסוקנו. שטראק ציין במאמרו שני כתבי יד בסנקט־פטרבורג המוסרים על מחלוקת מדינחאי ומערבאי במילה זו: לדעת מדינחאי הכתיב מלא (הלוא), ולדעת מערבאי הכתיב חסר. סימניהם של כתבי היד אצל שטראק T30, T81, וסימנם כיום עדיין אינו ידוע. ראה H. L. Strack, "Ueber verloren gegangene Handschriften des Alten Testaments", *Semitic Studies in Memory of Rev. Dr. Alexander Kohut*, ed. G. A. Kohut, Berlin 1897, p. 568
 157 בעל מנחת שי (לדברים לב, מ) מצטט מרשימתנו בלשון הזה: "כתוב בספר תגי, מן האזינו עד וישמן ויש פסוקי בריש חטי, מן וישמן עד כי אשא ויש פסוקי בפלגות חטי, ומן כי אשא ועד סוף שירתא

ותהי כלה אריח על גבי אריח.
 ולמעלה ממנה ששה שטין תחלת כל שיטה אחת מתיבות אלו,
 והן ואעידה. אחרי. הדרך. באחרית. להכעיסו. קהל.
 [ולמטה] ממנה. ויבא. העם. הדברים. לבבכם. אשר. התורה:
 סליק התיקון

כתאבה אלנן אלעבראני עלי ד' אוג'ה
 לאלול תשריג' אלכתאבה והו אן תכון אלכתאבה עלי צנאעה אלבניאן כתאבה תואזי כלו וכלו
 יואזי כתאבה ודלך מבצוץ בשירת הים ושירת דבורה וסבבה כון למנצ'ור מחמוד.

ואלב' לכון אלמנצ'ור מדמום תכון אלכתאבה תואזי אלכתאבה ואלכלו יואזי אלכלו והו פי ג'
 מואצ'ע פי דכר אחד ותלתין מלוך כנען אלדין קתלהם יהושע ע'ה' ודכר סרני פלשתים פי ק'
 לעזה אחת פי דכר טחורי הזהב ועכברי הזהב פי אול ספר שמואל ע"ה ודכר עשרת בני המן פאן
 דלך עלי שכל בניאן תאבן אי מא בקי יחצל להם תקומה.

ואלג' יכתב ואיל אלסטור ואואכרהא ויכלא פי אוסאטהא ולא חד ללכתאבה ולא לכלו והי
 תהלים ואיוב ומשלי ואלתסביח אלדי פי אואכר ספר שמואל [ובס'] דברי הימים.

ואלד' באקי אל ארבעה ועשרים עלי [נוע] מסתוי ונסק ואחד לא יתגיר [ ] מעאמיל.

תרגום: ¹⁵⁸ כתיבת הנוסח העברי על ארבעה אופנים

הראשון – השלמת [?] הכתיבה. והוא שתהיה הכתיבה על מלאכת הבניין, הכתיבה מקבילה
 לרווח והרווח מקביל לכתיבה. והוא מיוחד בשירת הים ושירת דבורה, וסיבתו היות הנראה
 משובח.

והשני – להיות הנראה מגונה, תהיה הכתיבה מקבילה לכתיבה והרווח מקביל לרווח. והוא בשלושה
 מקומות: (1) בהזכרת שלושים ואחד מלכי כנען שהרגם יהושע עליו השלום (יהו' יב, ט-כד);
 (2) והזכרת סרני פלשתים באמרו "לעזה אחת" [צ"ל: אחד] בזכירת טחורי הזהב ועכברי הזהב
 בראש ספר שמואל עליו השלום (שמ"א ו, יז); (3) והזכרת עשרת בני המן (אס' ט, ז-ט). ושזה
 על דרך בניין רעוע, ומה שנשאר לא ישיגו [=לא תהיה להם] תקומה.

והשלישי – יכתוב את ראשית השורות וסופיהן וישים רווח באמצעיהן, ואין מגבלה לכתיבה
 ולא לרווח. והם תהלים ואיוב ומשלי, והשבח שבסוף ספר שמואל (שמ"ב כב, א-נא) ו[בספר]
 דברי הימים (דה"א טז, ח-לו).

והרביעי – שאר הארבעה ועשרים בדרך שווה [=ברצף] ובסדר אחיד שאינו משתנה.

ריש פסוקי בריש חטי, ע"כ". דרך הכתיבה של שירת האזינו המתוארת פה מתאימה לדרך המקובלת
 כיום ברוב הקהילות, ולפיה השירה נכתבת בשבעים שורות. אולם גם השיטה שלפיה השירה נכתבת
 בשישים ושבע שורות (כמו בכתר ארם צובה ובעקבותיו בדברי הרמב"ם ובקהילות תימן) מתאימה
 לנאמר כאן. השורות שלפני השירה מתאימות לקביעת הרמב"ם בהלכות ספר תורה ז, י. השורות
 שאחרי השירה מתאימות למסורת המובאת בדברי רמ"ה: "כאשר נמצא בכל הספרים הישנים
 המדויקים הנמצאים בארצות האלה". ראה לעיל דברינו על תיקון שירת האזינו.
 אני מודה למר יוסף בן-יקיר שסייע לי בתרגום הקטע.